

Dertigersdilemma's

*DE INVLOED VAN MAATSCHAPPELIJKE DRUK OP
ZINGEVING BIJ VRIJGEZELLE VROUWEN MET EEN
KINDERWENS*

Naam: Irene Wijma (1036939)

Inleverdatum: 28-06-2024

Thesisbegeleider: Dr. Louis van den Hengel

Tweede lezer: Dr. Merel Visse

Woordenaantal: 15445

Afbeelding gemaakt met behulp van Bing Image Creator

Voorwoord

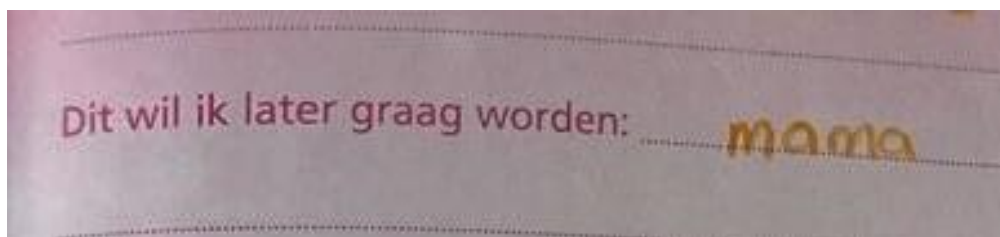
Voor u ligt mijn masterscriptie, geschreven ter afronding van de master Zorgethiek en Beleid aan de Universiteit voor Humanistiek. Ik kijk terug op een inspirerende en leerzame masteropleiding waarin ik veel waardevolle inzichten en kennis heb opgedaan. De kennismaking met de Zorgethiek heeft mijn perspectief verbreed en stelt me in staat om de zorg als complexe menselijke activiteit vanuit zowel beleidsmatige als maatschappelijke invalshoeken te analyseren. Ik heb geleerd zorgethische vraagstukken vanuit een breder perspectief te bekijken, zowel vanuit het oogpunt van de zorgontvanger als zorgverlener.

Het onderwerp van de masterscriptie betreft een onderzoek naar de invulling van zingeving en de ervaring van vrijgezelle vrouwen rondom de 30 met een kinderwens, en de interactie met de maatschappelijke druk. De invloed van maatschappelijke druk op de leefwereld van vrouwen is een thema wat mij al langer interesseert. Vrijgezelle vrouwen rondom de 30 met een kinderwens wekken specifiek mijn interesse aangezien ik regelmatig met dit onderwerp geconfronteerd wordt. Het was een bijzonder en leerzaam proces om onderzoek te doen naar een onderwerp waar ik zelf ook deel van uitmaak. Het was een intensief proces waarbij ik regelmatig werd geconfronteerd met mijn eigen ervaringen en vragen. Tegelijkertijd gaf het schrijven van deze scriptie mij antwoorden en inspiratie.

Deze scriptie had niet tot stand kunnen komen zonder de hulp van anderen. Allereerst wil ik de respondenten bedanken voor hun openheid, bereidheid en vertrouwen. Het zijn mooie, waardevolle en inspirerende interviews geweest welke ik met veel plezier heb afgenomen. Ik hoop dat de beschreven resultaten herkenbaar en betekenisvol zullen zijn voor de respondenten. Daarnaast wil ik dr. Louis van den Hengel bedanken voor de zeer waardevolle ondersteuning en feedback die ik heb ontvangen. De ondersteunende gesprekken waren waardevol en inspirerend. Tevens wil ik dr. Merel Visse bedanken als tweede lezer. Ten slotte wil ik Mirjam van Leeuwen bedanken voor de vele uren die wij samen in de bibliotheek hebben doorgebracht, al discussiërend en filosoferend over onze scriptie onderwerpen.

Veel leesplezier,

Irene Wijma

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 - Probleemstelling en relevantie	4
Aanleiding.....	4
1.1 Maatschappelijke relevantie	5
1.2 Wetenschappelijke relevantie	6
1.3 Vraagstelling:.....	7
1.4 Doelstelling:	7
Hoofdstuk 2 - Benadering en methode	8
2.1 Onderzoeksbenaderingen	8
2.2 Onderzoeksmethode.....	8
2.3 Casusdefinitie, onderzoekseenheid	9
2.4 Data-verzameling.....	9
2.5 Sensitizing concepts.....	10
2.6 Data-analyse	10
2.7 Kwaliteitscriteria	11
2.8 Ethische overwegingen.....	12
Hoofdstuk 3 - Theoretisch kader	13
3.1 Dertigers en zingevingsvragen	13
3.2 Zorgethiek	14
3.3 Zingeving.....	15
3.4 Positionaliteit.....	17
3.4 Conclusie	19
Hoofdstuk 4 - Empirische resultaten	20
4.1 Dertigersdilemma's.....	20
4.3 Positionaliteit.....	24
4.4 Zingeving.....	25
4.5 Conclusie	27
Hoofdstuk 5 - Zorgethische discussie	29
5.1 Meedenken.....	29
5.3 Omdenken	34
Hoofdstuk 6 - Conclusie	36

6.1 Conclusie	36
6.2 Beperkingen.....	37
6.3 Aanbevelingen.....	38
<i>Literatuurlijst.....</i>	39
<i>Bijlage 1: Interview topic lijst</i>	42
<i>Bijlage 2: Selectieve codering.....</i>	43
<i>Bijlage 3: Voorbeeld reflectief dagboek</i>	44
<i>Bijlage 4: Informed consent formulier</i>	45

Hoofdstuk 1 - Probleemstelling en relevantie

Aanleiding

Sinds ik 30 ben geworden, lijkt het leven te draaien om grote beslissingen en keuzemogelijkheden op het gebied van werk, relaties, huisvesting en het al dan niet beginnen aan kinderen. Gesprekken met leeftijdsgenoten gaan over haast existentiële vragen: wat wil ik en wie ben ik eigenlijk? Tijdens afspraken met vriendinnen komt regelmatig het onderwerp kinderwens ter sprake. Al snel gaat het dan over de reacties van buitenaf op onze zogenaamde vruchtbare status, waarbij we ons allemaal herkennen in de vraag: ‘wordt het niet eens tijd om aan kinderen te beginnen?’. Daarnaast worden frustraties rondom het vrouw zijn gedeeld, want ‘hoezo is het relevant dat ik tijdens mijn sollicitatiegesprek wordt gevraagd of ik een kinderwens heb?’ Tevens filosoferen we met elkaar over vragen die we bij onszelf hebben rondom het kindervraagstuk: wil ik kinderen en wanneer wil ik ze? Hoe kom ik aan een juiste partner, wil ik kinderen met mijn huidige partner of wil ik kinderen krijgen zonder een partner? Moet of wil ik mijn vrijheid en carrière opofferen voor mijn kinderwens?

Deze vragen hielden mij al bezig toen ik een relatie had, maar werden des te dringender toen mijn relatie eindigde. Waar ik aanvankelijk mijn pad had uitgestippeld richting ‘huisje, boompje, beestje, kindje’ viel dit toekomstbeeld na de relatiebreuk weg. Ik was de weg die ik wilde bewandelen kwijt en vroeg mijzelf regelmatig af ‘wat wil en moet ik nu eigenlijk’. Hoewel ik verdriet had om het verliezen van mijn partner, betrapte ik mijzelf erop dat ik nog meer verdriet had om het toekomstbeeld ‘huisje, boompje, beestje, kindje’ dat ik verloren was. Ik had heimwee naar een toekomst die ik nooit heb gekend.

Deze ervaring riep bij mij veel vragen op: Hoe ervaren andere vrijgezelle vrouwen het hebben van een kinderwens? Welke invloed heeft de maatschappelijke druk hierop? En wat voor invloed heeft dit op de zin van het leven? Hoe gaan leeftijdsgenoten om met de constante confrontatie met het mogelijke moederschap? Met behulp van de inzichten die ik heb opgedaan tijdens mijn master Zorgethiek en Beleid ga ik op zoek naar antwoorden op deze vragen.

1.1 Maatschappelijke relevantie

Vrouwen worden gemiddeld rond hun dertigste jaar geconfronteerd met vragen en twijfels rondom werk, relaties, het krijgen van kinderen en huisvesting. Psychologe Nienke Wijnants (2020) heeft onderzoek gedaan naar deze twijfels: het zogenoemde dertigersdilemma. De doelgroep waar Wijnants onderzoek naar heeft gedaan betreft mensen met minimaal een afgeronde hbo-opleiding en tussen de 25 en de 35 jaar. Volgens Wijnants is het dertigersdilemma een fase tussen ongeveer je vijfentwintigste en vijfendertigste jaar, waarbij deze groep last heeft van keuzestress, tijdsdruk en sociale druk. De twijfel wordt veroorzaakt door existentiële vragen en heeft te maken met zingeving en invulling geven aan het leven. Het wel of niet stichten van een gezin is voor veel dertigers een dilemma. Uit het onderzoek van Wijnants blijkt dat vrouwen rond de 30 zonder een relatie het meest last hebben van het dertigersdilemma. Een mogelijke oorzaak hiervan kan de biologische klok zijn en het gevoel op te moeten schieten. De populariteit van zelfhulpboeken en berichten in de media versterken het gevoel van het op moeten schieten. Zo beschrijft Nell Frizzel (2022) de levensfase van dertigjarige vrouwen als de ‘panic years’; de biologische deadline waardoor deze leeftijdsfase gepaard gaat met allerlei beslissingen die in het teken staan van het wel of niet krijgen van kinderen. Deze paniekjaren vormen een periode waarin vrouwen onder druk van zowel geïnternaliseerde als maatschappelijke verwachtingen voor keuzes komen te staan die behoorlijk bijdragen aan het dertigersdilemma. In deze leeftijdsfase voelen vrouwen zich soms verloren en uitzichtloos. Het invriezen van eitjes, waarbij vrouwen meer controle krijgen over hun vruchtbaarheid, neemt dan ook in populariteit toe.

Cultuurwetenschapper Evelien de Jong (2023) beschrijft in de Volkskrant de van buitenaf opgelegde norm dat een vrouw moeder wordt, terwijl het lastiger is om daaraan te beginnen vanwege de eisen die we aan onszelf stellen, zoals een gepaste woonruimte en een verzekerd inkomen. Daarnaast is de maatschappij vooral ingericht op conventionele gezinnen en er bestaat de overtuiging dat een vrouw pas compleet is nadat ze kinderen heeft gehad. Het ideaalbeeld rondom het moederschap wordt door Douglas en Michaels (2004, pp 4-6) *new momism* genoemd; ‘the insistence that no woman is truly complete or fulfilled unless she has kids, that women remain the best caretakers of children, and that to be a remotely decent mother, a woman has to devote her entire physical, psychological, emotional, and intellectual being, 24/7 to her children’. Ten slotte zijn vrouwen bang achteraf spijt te krijgen van het krijgen van kinderen. Deze angst en keuzestress maken het kiezen voor moederschap een dilemma. De Jong beschrijft dat twijfelende vrouwen aangeven de keus makkelijker te vinden wanneer ze de vaderrol op zich zouden mogen nemen. Dit komt doordat het vaderschap beter te combineren zou zijn met een carrière waarbij moeders meer zorgtaken op zich nemen. De ongelijkheid tussen man en vrouw speelt hierin dus ook een rol.

Vrouwen rond de 30 die een verlangen naar moederschap koesteren, ervaren aldus om verschillende redenen maatschappelijke druk en keuzestress omtrent de keuze om al dan niet aan kinderen te beginnen. Hieraan liggen dilemma’s ten grondslag die te maken hebben met zingeving en positionaliteit. Vrouwen zonder een relatie hebben des te meer last van deze dilemma’s.

Omdat het dertigersdilemma bij vrijgezelle vrouwen een grote rol speelt en de maatschappij hier een belangrijke invloed op lijkt te hebben, is het passend om onderzoek te doen naar de ervaringen van vrijgezelle vrouwen met een kinderwens.

1.2 Wetenschappelijke relevantie

Belgisch dagblad De Morgen heeft onderzoek gedaan naar kinderloze Vlaamse vrouwen in de leeftijdscategorie tussen de 35 en 45 jaar en hieruit bleek dat 44 procent van de ondervraagde vrouwen ongewild kinderloos is (Debusschere, 2015). De ondervraagde vrouwen geven als oorzaken aan 'relatie pech', 'onvruchtbaarheid' en 'andere omstandigheden'. Echter blijkt uit het onderzoek dat de maatschappij weinig begripvol reageert en er vooroordelen bestaan over kinderloze vrouwen. Kinderloze vrouwen worden onterecht 'carrièrevrouw' genoemd of krijgen goedbedoelde adviezen zoals 'leg je lat voor je partner wat lager'. Uit het onderzoek blijkt dat kinderloze vrouwen zich door deze stigmatisering onbegrepen voelen.

Uit data van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS, 2020) blijkt dat Nederlandse vrouwen op steeds latere leeftijd kinderen krijgen. Er zijn hiervoor verschillende redenen te vinden, zoals het willen nastreven van een carrière, gezondheidsproblemen, onvruchtbaarheid of het niet (tijdig) kunnen vinden van een geschikte partner. Daarnaast volgen jonge vrouwen steeds vaker hoger onderwijs en combineren ze dit meestal niet met moederschap. Een gevolg hiervan kan onvrijwillige kinderloosheid zijn. Sociologe Renske Verweij (2019) heeft onderzoek gedaan naar kinderloosheid. De resultaten van dit onderzoek laten een aantal verschillende verklaringen zien die veelal te maken hebben met het uitstellen van een kinderwens. Redenen hiervoor zijn het niet hebben van een vaste relatie, een onstabiele werksituatie of het niet kunnen combineren van werk en studie met kinderen. Uit het onderzoek van Wijnants (2020, pp 199-201) blijkt bovendien dat de leeftijd waarop vrouwen kinderen krijgen is gestegen. Dit komt deels doordat vrouwen langer studeren en zich focussen op hun positie op de arbeidsmarkt. Tegen de tijd dat zij aan kinderen willen beginnen is het soms door verminderde vruchtbaarheid te laat. Het percentage ongewenst kinderlozen is bij hoogopgeleide vrouwen dan ook hoger.

Uit een kwantitatief onderzoek naar ongewenste kinderloosheid blijkt dat een deel van de vrouwen die geen partner heeft kunnen vinden hierdoor de stap naar moederschap niet heeft kunnen maken. Ongewenste kinderloosheid veroorzaakt ongelukkigheid en een gevoel van leegte. Respondenten in dit onderzoek gaven aan het gevoel te hebben dat de maatschappij verwacht dat je als vrouw moeder zou moeten worden en hierdoor het gevoel te hebben niet te zijn geslaagd als vrouw. De conclusie van dit onderzoek is dat er meer ondersteuning en begrip voor kinderloze vrouwen nodig is (Chauhan et al., 2021).

De reeds bestaande onderzoeken richten zich voornamelijk op oorzaken van kinderloosheid en niet op de ervaring van vrouwen die hierdoor ongeluk of stigmatisering ervaren. Mijn onderzoek tracht in deze leemte te voorzien en dient als een eerste verkenning van de ervaringen van vrijgezelle vrouwen die voor zover bekend zwanger kunnen worden maar

waarbij sociale, relationele en maatschappelijke factoren invloed hebben op de stap naar het moederschap. Mijn focus ligt daarbij op de ‘zingeving’ en de invloed van ‘positionaliteit’ die vrouwen ervaren met betrekking tot het verlangen naar moederschap.

1.3 Vraagstelling:

Hoofdvraag: Hoe ervaren vrijgezelle vrouwen rond de 30 ‘zingeving’ en ‘positionaliteit’ met betrekking tot een kinderwens, in relatie tot de maatschappelijke druk, en welke inzichten levert dit op met betrekking tot vrijgezelle vrouwen met een kinderwens?

Deelvragen:

- Welke inzichten biedt de literatuur rondom het dertigersdilemma, en wat kan de zorgethische literatuur rondom de *critical insights* ‘zingeving’ en ‘positionaliteit’ hierin bijdragen?
- Wat is de ervaring van vrijgezelle vrouwen rond de 30 met betrekking tot een kinderwens, in relatie tot maatschappelijke druk, positionaliteit en zingeving?
- Wat kunnen de inzichten vanuit theorie en empirie bijdragen voor vrijgezelle vrouwen rond de 30 met een kinderwens?

1.4 Doelstelling:

De interne doelstelling is het verkrijgen van inzichten in de ervaring van vrijgezelle vrouwen rond de 30 met betrekking tot het krijgen van kinderen in relatie tot de maatschappelijke druk. Er is weinig onderzoek gedaan naar de ervaring van vrijgezelle vrouwen met een kinderwens en met dit onderzoek wordt de focus gelegd op de *critical insights* ‘zingeving’ en ‘positionaliteit’. Tevens is de doelstelling om bij te dragen aan de theorie rondom ‘dertigersdilemma’s’ bij vrijgezelle vrouwen met een kinderwens.

De externe doelstelling is om bij te dragen aan het maatschappelijke debat over vrouwen rond de 30 die te maken hebben met keuzestress rondom het krijgen van kinderen. Door deze keuzestress komen vragen rondom ‘betekenis’ en ‘positionaliteit’ op. Het onderzoek beoogt tevens bij te dragen aan het ontwikkelen van een visie om het onbegrip en de stigmatisering die deze vrouwen ervaren te verminderen.

Hoofdstuk 2 - Benadering en methode

Dit hoofdstuk biedt een bespreking van de methodologie die is toegepast bij het uitvoeren van het onderzoek. Ten eerste worden de onderzoeksbenadering en -methode uiteengezet, gevolgd door een beschrijving van de dataverzamelings- en analysetechnieken. Het hoofdstuk sluit af met de kwaliteitscriteria en een bespreking van de ethische overwegingen die zijn meegenomen in het onderzoek.

2.1 Onderzoeksbenaderingen

Dit onderzoek hanteert een zorgethische kwalitatieve onderzoeksbenadering. De Utrechtse zorgethiek kenmerkt zich door onderzoek te doen vanuit een tweeledige benadering: theoretisch en empirisch. Hiermee wordt getracht de verbinding te leggen tussen theorie en empirie (Leget et al., 2017).

De zorgethische methode maakt gebruik van concepten om een theoretisch kader te maken voor het onderzoeken van zorg. Dit onderzoek past specifiek binnen de Utrechtse zorgethiek. De centrale vraag die hierin gesteld wordt is: ‘wat is goede zorg gegeven deze particuliere situatie?’ Zorg bestaat uit verschillende onderdelen zoals: de geleefde ervaringen van individuele mensen, de zorgpraktijk en de samenleving waarin dit plaatsvindt. Wat ‘het goede’ is voor een particuliere praktijk kan niet van buitenaf worden bepaald door het toepassen van regels of principes maar is situationeel en plaatsgebonden (Leget et al., 2017, p 21). In zorgethisch onderzoek wordt nagedacht over goede zorg met behulp van de geleefde ervaringen van mensen. Dit zorgethische onderzoek richt zich daarom op de ervaringen rondom zingeving van vrijgezelle vrouwen met een kindervens, in relatie tot de context van de sociale structuren, waarin specifiek wordt ingezoomd op de positionaliteit van vrouwen. Zorgethiek is een interdisciplinair onderzoeksgebied dat uitgaat van zorg als een praktijk met een dialectische relatie tussen empirisch onderzoek en theoretische reflectie aan de hand van *critical insights*.

Het onderzoek is uitgevoerd vanuit het sociaal constructivistisch paradigma waarmee niet een absolute waarheid getracht wordt te vinden, maar een sociaal geconstrueerde werkelijkheid. De sociaal-constructivistische benadering veronderstelt dat onze ervaringen worden geconstrueerd door sociaal-maatschappelijke processen (Creswell, 2013, pp 24-25). Het doel van dit onderzoek is om deze ervaringen te interpreteren.

2.2 Onderzoeksmethode

Voor het beantwoorden van de hoofdvraag zijn drie deelvragen opgesteld, die samen de hoofdvraag beantwoorden. De deelvragen worden beantwoord aan de hand van een literatuurstudie en empirisch onderzoek. De literatuur dient als kader voor de empirische verkenning.

Om de ervaringen van vrijgezelle vrouwen met betrekking tot het krijgen van kinderen te onderzoeken, is de narratieve analyse als methode toegepast. Deze methode biedt de mogelijkheid om individuele verhalen in een culturele en historische context te plaatsen. Bij een narratieve analyse worden ervaringen van de respondenten opgehaald en geconstrueerd door middel van een dialoog tussen onderzoeker en de respondent (Creswell, 2013, pp 70-72). Narratieve analyse bestudeert verhalen en benut narratieven om de geleefde ervaringen te ‘vangen’ en te begrijpen. De narratieve onderzoeksmethode draait om het verhaal van de respondenten en vervolgens wordt het verhaal door de onderzoeker en participant geconstrueerd (Visse, 2014, p 18). Tijdens de interviews lag de focus op de persoonlijke ervaringen van vrijgezelle vrouwen.

2.3 Casusdefinitie, onderzoekseenheid

De onderzoeksgroep bestaat uit vijf vrijgezelle vrouwen met een kinderwens in de leeftijdscategorie 28 tot 33 jaar. Deze leeftijdsgroep is passend binnen het eerder omschreven dertigersdilemma. De werving van de respondenten is op twee manieren uitgevoerd: een oproep via de sociale media platformen Instagram en Facebook, en een oproep binnen de verslavingszorgorganisatie waar ik werkzaam ben. Naar aanleiding hiervan hebben zes vrouwen zich aangemeld om deel te nemen aan het onderzoek. Voorafgaand aan de interviews zijn de respondenten voorzien van informatie over het doel en de context van het onderzoek. Uiteindelijk heb ik vijf interviews afgenomen. Vier van de vijf interviews hebben fysiek plaatsgevonden. Drie van de interviews vonden plaats bij de respondenten thuis, één interview in een buitenomgeving en één interview vond online plaats. De respondenten mochten zelf aangeven waar het interview zou worden afgenomen, om zo een comfortabele omgeving te waarborgen. Alle vrouwen hadden tijdens het moment van de interviews een kinderwens en geen relatie.

2.4 Data-verzameling

De eerste stap in het onderzoek betrof het zoeken van passende informatie voor de probleemstelling. Via Worldcat en Google Scholar is gezocht met de volgende zoektermen: ‘childlessness’, ‘societal pressure’, ‘zingeving’, ‘maatschappelijke druk’, ‘kinderloosheid’, ‘genderongelijkheid’ en ‘stigmatisering’. Er is gebruik gemaakt van zowel Engelse als Nederlandse zoektermen om het onderzoeksdomein te verbreden. Voor zover dit mogelijk was zocht ik deze termen in combinatie met ‘vrijgezelle vrouwen’, ‘dertigersdilemma’, ‘dertigers’ en ‘kinderwens’. Op basis van deze zoektermen is relevante academische literatuur geselecteerd die de basis heeft gevormd voor de wetenschappelijke inbedding en theoretische kadering van het onderzoek. Het theoretische gedeelte omvatte een grondig literatuuronderzoek waarbij de concepten ‘zingeving’ en ‘positionaliteit’ vanuit zorgethische en andere wetenschappelijke literatuur worden beschreven en zodanig een theoretisch kader vormen. De literatuur over deze begrippen is in eerste instantie gezocht binnen het zorgethische onderzoeksdomein en uiteindelijk aangevuld met andere relevante wetenschappelijke bronnen.

Voor het empirische onderzoek is gebruik gemaakt van semigestructureerde diepte-interviews. De narratieve benadering richt zich op het verhaal van de ander en laat daarbij een vaste vragenlijst los. Voorafgaand aan de interviews werd een topicslijst met open vragen opgesteld die enige structuur bood tijdens de gesprekken. Tijdens de interviews werden de topics in een niet-lineaire volgorde besproken en fungeerden de vragen als richtlijn. Volgens Riessman (2008, p 40) is het belangrijk om aandachtig te luisteren en aan te haken bij belangrijke uitspraken. Tijdens de interviews is dit gedaan door aan te haken bij relevante uitspraken van de respondenten en hier dieper op in te gaan. Het gebruik van semigestructureerde interviews faciliteerde het behouden van de focus op de uitspraken. Daarnaast is het van belang open vragen te stellen zodat de respondenten de ruimte krijgen om uitgebreide en betekenisvolle antwoorden te geven. De duur van de interviews bedroeg gemiddeld dertig minuten.

2.5 Sensitizing concepts

Om richting te geven aan het onderzoek en de analyse van de data is gebruik gemaakt van de volgende *sensitizing concepts*: zingeving, genderongelijkheid, stigmatisering, maatschappelijke druk en kindermisdaad. Deze *sensitizing concepts* fungeren als lens waarmee naar de data en het onderzoeksprobleem wordt gekeken. De *sensitizing concepts* ondersteunen de empirische analyse (Bowen, 2006, pp 2–3). De *sensitizing concepts* zijn gebruikt als topics die in de interviews aan bod komen.

2.6 Data-analyse

Tijdens de interviews zijn audio-opnames gemaakt, die vervolgens zijn getranscribeerd. Riessman (2008) benadrukt het belang van nauwkeurigheid bij het transcriberen van teksten. Met behulp van Word zijn de eerste versies van de transcripten gemaakt. Vervolgens heb ik de audio-opnames meerdere keren beluisterd en de transcripten aangevuld en verbeterd. Volgens Riessman is het maken van een transcript een eerste interpretatiestap. In de transcripten heb ik dan ook zo letterlijk en nauwkeurig mogelijk getranscribeerd. Voor de analyse van de verzamelde data is gebruikgemaakt van de narratieve analyse van Riessman (2008, pp 70-97). In de narratieve analyse ligt de nadruk op de inhoud van het verhaal en de gemeenschappelijke elementen tussen de respondenten. Visse (2014, p 19) onderscheidt vijf stappen in de narratieve analyse:

1. Actief luisteren

Tijdens het afnemen van de interviews heb ik minimaal notities gemaakt en op de topic lijst gelet om mij te focussen op de gegeven antwoorden. Zodoende heb ik actief geluisterd naar de respondent en de ruimte gegeven om te antwoorden. Hierin heb ik zoveel mogelijk aangehaakt bij belangrijke uitspraken en hierop doorgevraagd.

2. Her-transcriberen

Nadat ik alle interviews heb afgenomen heb ik de interviews getranscribeerd met behulp van Word. Vervolgens heb ik deze transcripten aangevuld door de audio opnamen een aantal keer opnieuw te beluisteren en de transcripten aan te vullen.

3. Coderen

In eerste instantie heb ik verschillende coderingen gekoppeld aan de transcripten. Deze coderingen heb ik in een overzicht gezet door in-vivo en axiale coderingen in een tabel te zetten. Vervolgens heb ik de axiale coderingen gebundeld en daar thema's van gemaakt. Deze thema's heb ik gebaseerd op mijn topic lijst en *sensitizing concepts* en vormen de basis voor de thematische analyse. Daarnaast heb ik getracht zoveel mogelijk gemeenschappelijke elementen van de respondenten naar voren te laten komen.

4. Her-vertellen

In deze fase heb ik van de geselecteerde fragmenten een narratief gemaakt. Van alle codes en fragmenten is een overzicht gemaakt om vervolgens de overkoepelende thema's in kaart te brengen. De thema's zijn verwerkt in het beantwoorden van de empirische deelvraag. Tijdens de beantwoording van de deelvraag worden de verschillen en overeenkomsten van de respondenten beschreven om zo dicht mogelijk bij de persoonlijke ervaring te blijven.

5. Afstemmen en afsluiten

De resultaten worden in dialoog gebracht met de theoretische concepten in de zorgethische discussie. Vervolgens wordt de conclusie geschreven. Ten slotte komen de beperkingen en aanbevelingen aan bod.

2.7 Kwaliteitscriteria

Aan de hand van drie kwaliteitscriteria voor kwalitatief onderzoek wordt de kwaliteit van dit onderzoek besproken: betrouwbaarheid, geloofwaardigheid en overdraagbaarheid (Visse, 2012, pp 25 -28).

De betrouwbaarheid van het onderzoek duidt op de herhaalbaarheid en consistentie van de onderzoeksbevindingen. Professor Zorgethiek en Beleid Merel Visse benadrukt dat betrouwbaarheid ook gewaarborgd wordt door transparant te zijn over de onderzoeksmethode en dataverzameling (2012). De betrouwbaarheid is gewaarborgd door middel van peer-reviews van medestudenten en regelmatig te evalueren met mijn scriptiebegeleider. Tevens zijn de stappen van het narratief analyseren gevolgd. Ook heb ik een reflexief dagboek bijgehouden. In het reflexieve dagboek reflecteer ik op mijn eigen observaties en ervaring. Daarnaast zijn de interviews letterlijk getranscribeerd en zijn hiermee de letterlijke uitspraken van de deelnemers overgenomen. Ten slotte is voor het analyseren van de interviews steeds dezelfde narratieve methode gebruikt om het onderzoek navolgbaar en betrouwbaar te maken.

De geloofwaardigheid heeft volgens Visse (2012) te maken met interne validiteit en de mate waarin onderzoeksresultaten plausibel overkomen. Tijdens het transcriberen zijn uitspraken en emoties zo rijk mogelijk beschreven. Hiermee heb ik getracht recht te doen aan de verschillende ervaringen van de respondenten. Daarnaast had ik graag *member checks* willen uitvoeren, waarbij de bevindingen aan de respondenten worden teruggekoppeld. Echter is er door het korte tijdsbestek geen tijd geweest om deze member checks te doen. Het eindresultaat zal wel gedeeld worden met de respondenten.

De overdraagbaarheid, oftewel externe validiteit, verwijst volgens Visse (2012) naar de toepasbaarheid van het onderzoek binnen andere contexten. Grote generalisaties zijn niet het doel van dit onderzoek, echter biedt narratief onderzoek waardevolle inzichten en diepgaande inzichten in de ervaringen van de respondenten. De rijke en gedetailleerde narratieve beschrijvingen helpen bij de overdraagbaarheid van de data.

2.8 Ethische overwegingen

Voorafgaand aan het uitvoeren van dit onderzoek werd het onderzoeksvoorstel samen met een data managementplan te beoordeling aangeboden aan de ethische commissie van de Universiteit voor Humanistiek.

Alvorens ik de interviews afnam heb ik de respondenten geïnformeerd over het doel van het onderzoek, het gebruik van de data, vrijwilligheid van deelname en hun recht om zich op elk moment terug te trekken. De respondenten hebben een *informed consent* formulier getekend waarin hun rechten en de mogelijkheid om deelname te beëindigen zijn vastgelegd (Creswell, 2013, p 174). Het *informed consent* formulier, evenals de bijdrage van de deelnemer en diens rechten, zijn gezamenlijk doorgenomen. Alle data zijn geanonimiseerd en beschermd door middel van het datamanagementplan. Daarnaast konden de respondenten voor, tijdens en na het onderzoek contact met mij opnemen.

Tijdens het afnemen van de interviews heb ik gestreefd naar een gelijkwaardig contact om zodoende een dialoog tussen onderzoeker en respondent te creëren. Aangezien het onderzoek een onderwerp betreft waar ik persoonlijke ervaringen mee heb, heb ik tijdens de interviews een open houding aangenomen en incidenteel mijn eigen ervaringen gedeeld. Dit bevorderde een gelijkwaardige sfeer tijdens de interviews. Daarnaast hield ik een reflexief logboek bij waarin ik mijn eigen bevindingen beschrijf en reflecteer op mijn bijdrage tijdens het onderzoeksproces. Ten slotte mochten de respondenten de locatie voor het interview kiezen om een zo comfortabel mogelijke omgeving te creëren.

Hoofdstuk 3 – Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt middels literatuurstudie de eerste deelvraag behandeld: ‘Welke inzichten biedt de literatuur rondom het dertigersdilemma, en wat kan de zorgethische literatuur rondom de *critical insights* ‘zingeving’ en ‘positionaliteit’ hierin bijdragen’? Dit hoofdstuk bespreekt de theorie rondom het dertigersdilemma waarbij specifiek wordt ingegaan op het vraagstuk omtrent ouderschap. Vervolgens wordt de zorgethiek toegelicht en ingegaan op de *critical insights* ‘zingeving’ en ‘positionaliteit’ worden specifiek beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een conclusie waarin antwoord wordt gegeven op de gestelde deelvraag.

3.1 Dertigers en zingevingsvragen

In het eerder genoemde onderzoek van Nienke Wijnants (2020) wordt niet alleen duidelijk dat dertigers regelmatig te maken hebben met zogenaamde dertigersdilemma's, maar ook dat zingevingsvraagstukken daarbij een grote rol spelen. Door verschillende omstandigheden kan een zingevingsvraagstuk opkomen en wanneer dit specifiek rond je dertigste voorkomt wordt dit ook wel het dertigersdilemma genoemd. In het onderzoek van Wijnants werden verschillende aspecten van het dertigersdilemma uitgevraagd en scoorden zingevingsvraagstukken het hoogst. De respondenten gaven aan regelmatig na te denken over het nut van het leven. Bovendien blijkt uit het onderzoek dat vrouwen vaker dan mannen worden geconfronteerd met het dertigersdilemma en gerelateerde zingevingsvraagstukken. Een genoemde oorzaak hiervoor is het dilemma omtrent het al dan niet krijgen van kinderen. Vrouwen hebben meer last van een zogenaamde biologische klok en ervaren sterker het gevoel dat ze een keuze moeten maken tussen kind en carrière. Ondanks de vooruitgang in vrouwenemancipatie, wat heeft geleid tot een toename in keuzevrijheid met betrekking tot kinder- en carrièrevraagstukken, tonen de bevindingen van Wijnants aan dat vrouwen hierdoor ook stress en twijfels ervaren. De werkende moeder wordt overbelast; vrouwen zijn in het algemeen meer betaald werk gaan verrichten, maar verminderen niet hun inzet in huishoudelijke taken, wat resulteert in een toenemende werklast. De angst voor een oneerlijke verdeling in de zorgtaken en overbelasting speelt een belangrijke rol in de dilemma's die dertigers ervaren rondom het wel of niet krijgen van kinderen (Wijnants, 2020, pp 119 – 227).

Ook sociologe Petra Bueskens (2019) belicht dit fenomeen in haar onderzoek naar genderongelijkheid en de rol van moederschap. Bueskens beschrijft de genderongelijkheid en de druk die moeders ervaren. Deze druk ontstaat door onrealistische verwachtingen en dit kan leiden tot gevoelens van onzekerheid en schuldgevoelens bij moeders. Bueskens concentreert zich in haar onderzoek op de verschillende manieren waarop genderongelijkheid zich binnen het moederschap manifesteert. Dit doet ze door vanuit een historische en filosofische invalshoek het moederschap te analyseren. Voorbeelden hiervan zijn de ongelijke verdeling van zorgtaken tussen vrouwen en mannen, de loonkloof die voornamelijk vrouwen (in het bijzonder alleenstaande moeders) treft, de sociale stigma's rondom het moederschap en de beperkte toegang tot onderwijs en werk voor vrouwen.

Ze benadrukt ook de rol van gewortelde genderstereotypen en patriarchale structuren die deze ongelijkheid in stand houden. Volgens Bueskens is een herstructurering van de samenleving nodig om de druk bij moeders weg te nemen (Bueskens, 2019).

Ter illustratie blijkt uit een onderzoek naar de relatie tussen loopbaanoriëntatie en de motivatie om kinderen te krijgen dat jongvolwassen vrouwen het gevoel hebben te moeten kiezen tussen carrière of moederschap. Chwastek en Mynarska (2024) laten zien dat het combineren van het krijgen van kinderen en het hebben van een carrière voor vrouwen een uitdaging vormt. Hun onderzoek richt zich op jongvolwassenen die keuzestress ervaren rondom beslissingen over de toekomst. De auteurs stellen dat dit een van de belangrijkste redenen is waarom vrouwen het krijgen van kinderen uitstellen of er zelfs van afzien. Dit onderzoek toont aan dat vrouwen al vanaf jongvolwassen leeftijd te maken krijgen met twijfels rondom het moederschap.

Ten slotte komt uit het onderzoek van Wijnants (2020, pp 163-193) naar voren dat het niet hebben van een relatie des te meer voor dertigersdilemma's zorgt. Volgens Wijnants heeft dit te maken met het verloop en de complexiteit van moderne relaties. Waar voorheen vanuit het ouderlijk huis werd getrouwd, hebben dertigers tegenwoordig meer 'tussenfases', waaronder het op jezelf wonen, relaties uitproberen en samenwonen. Hoewel dit voornamelijk als vrijheid wordt ervaren, zorgt dit ook voor twijfel en verwarring, aldus Wijnants. Bovendien heeft de manier waarop we een partner vinden invloed op het verloop van relaties en maakt dat het aantal singles toeneemt. De populariteit van datingsites en apps vergroot de keuzevrijheid en vrijblijvende relaties. Ook heeft de komst van anticonceptie invloed op het verloop van relaties: het loskoppelen van seks en voortplanting heeft invloed op de keuzes die we maken en de relaties die daarin passen. Enerzijds ervaren vrijgezelle vrouwen rond de 30 vrijheid, anderzijds ervaren vrouwen druk en frustratie rondom het vinden van een partner. De keuze voor de juiste partner draagt bij aan zingevingsvraagstukken en twijfels (Wijnants, 2020).

Uit de literatuur blijkt dat vrouwen druk en keuzestress ervaren met betrekking tot het al dan niet krijgen van kinderen. De oorzaken van dit dilemma, zoals het gevoel te moeten kiezen tussen kind en carrière, genderongelijkheid, de angst voor overbelasting en de wijze waarop we een partner vinden, zijn reeds onderzocht en beschreven. Er is echter geen onderzoek in Nederland uitgevoerd waarin de gevolgen van deze dilemma's specifiek bij vrijgezelle vrouwen worden belicht. De implicaties van deze dilemma's, de bijbehorende zingevingsvraagstukken en de zorg die vrijgezelle vrouwen hierin nodig hebben, lijken een kennishiaat te betreffen. Het zorgethische perspectief kan hierbij een waardevolle aanvulling bieden.

3.2 Zorgethiek

Zorgethiek is begin jaren tachtig ontstaan vanuit feministische interpretaties over zorg. Zorgethici zoals Joan Tronto (1993) en Virginia Held (2009) beschouwen zorgethiek als een politiek-ethische stroming en betrekken hierin maatschappelijke vraagstukken.

Tronto definieert de zorgethiek als een benadering die de nadruk legt op zorgrelaties en zorgpraktijken. Zorgethiek richt zich volgens Tronto (1993) op relaties tussen mensen en maatschappelijke structuren. Zorg wordt niet beschouwd als een louter individueel proces maar juist als relationeel. Held (2009) benadrukt eveneens de relationele aard van zorg en het belang van relationaliteit binnen de zorgethiek. Deze relationaliteit betreft relaties met mensen alsook bredere sociale structuren. Held wijst op de complexiteit van zorgrelaties en beschrijft dat deze worden gekenmerkt door onderling verbonden relaties en de invloed van de context waarin deze relaties plaatsvinden. Culturele normen, sociale structuren, economische omstandigheden en politieke systemen spelen een rol bij zorgrelaties. Zorg is volgens Held enerzijds een sociale praktijk en anderzijds een waarde (Held, 2009).

Onderzoek naar vrijgezelle vrouwen rond de 30 in relatie tot de maatschappelijke druk past specifiek binnen het gedachtegoed van Tronto en Held waarin relaties tussen mensen en maatschappelijke structuren een belangrijke rol spelen binnen de zorgethiek. De zorgethiek biedt een nuttig kader om de relaties tussen mensen en maatschappelijke structuren te analyseren. De zorgethiek is een interdisciplinair onderzoeksgebied dat uitgaat van zorg als een praktijk, met een dialectische relatie tussen empirisch onderzoek en theoretische reflectie aan de hand van *critical insights*. Binnen de zorgethiek zijn een aantal uitgewerkte begrippen, de *critical insights*, richtinggevend. Deze inzichten zijn verkregen uit langdurige zorgethische discussies en interdisciplinair onderzoek, waarin deze concepten zijn ontwikkeld als gedeelde inzichten binnen de zorgethiek (Leget et al., 2017, p 23). Voor dit onderzoek zijn de *critical insights* ‘zingeving’ en ‘positionaliteit’ richtinggevend. In dit onderzoek wordt ‘zingeving’ voornamelijk vanuit humanistische bronnen beschreven waarin verbondenheid en de waarde van het leven centraal staat. ‘Positionaliteit’ gaat over de interactie tussen de maatschappij en het individu en wordt in dit onderzoek uiteengezet binnen de context van gender en stigmatisering. Beide begrippen bieden een nuttig zorgethisch kader om de invloed van maatschappelijke druk op de ervaringen en zingevingsvraagstukken van vrijgezelle vrouwen met een kinderwens te analyseren.

3.3 Zingeving

Zingeving is een begrip dat regelmatig wordt gebruikt, maar moeilijk te doorgronden is. Zingeving is een veelomvattend begrip dat verwijst naar het proces waarbij individuen betekenis en doel geven aan hun leven, handelingen en ervaringen. De betekenis die mensen aan hun leven geven, biedt toegang tot zingeving. Een prominente figuur die het belang van zingeving heeft beschreven, is Viktor Frankl (2013), een holocaust-overlevende en psychiater, in zijn werk *Man's search for meaning*. Volgens Frankl is zingeving een belangrijke factor voor veerkracht en overleving. In zijn boek beschrijft Frankl zijn ervaringen in concentratiekampen en stelt hij dat de mens gedreven wordt door de wil tot een zinvol leven. Dit streven noemt hij de wil-tot-betekenis. Het streven naar zinvol leven wordt ook zingeving genoemd.

Zingeving kan op verschillende manieren worden geïnterpreteerd en heeft verschillende definities. Hieronder wordt een aantal relevante definities uiteengezet.

In de Engelse taal wordt zingeving vertaald als *meaning (in life)*, oftewel de zin (van het leven). In een mensenleven kunnen er op verschillende momenten existentiële vragen gaan spelen die te maken hebben met de zin van het leven. Er wordt dan ook vaak gesproken over levensvragen. Godsdienstpsycholoog Jan van der Lans (2006) omschrijft zingeving, vanuit een psychologisch perspectief, als een complexe psychische toestand die opgebouwd is uit verschillende elementen. Van der Lans benadrukt dat het om psychische processen gaat waarbij een gevoel van herkenning en vertrouwelijkheid komt kijken. Als deze herkenning uitblijft, ontstaat een zingevingprobleem. Zingeving manifesteert zich op verschillende niveaus, waaronder individuele, sociale en culturele elementen. Mensen zoeken naar bronnen voor heroriëntatie, veelal binnen de context van hun eigen cultuur, waarbij ook godsdienst, filosofie en ethiek een rol kunnen spelen. Zingevingsvragen gaan vaak een rol spelen op het moment dat (1) mensen het gevoel hebben dat het leven niet langer zo door kan gaan, (2) als mensen een gevoel van leegte ervaren, of (3) wanneer een catastrofale levenservaring zich heeft voorgedaan. Zingeving kan enerzijds leiden tot een gevoel van zinvolheid, terwijl anderzijds het gebrek aan zingeving kan resulteren in een crisis en het ervaren van een gevoel van zinloosheid (Van der Lans, 2006).

Psychologe Hans Alma en methodoloog Adri Smaling (2010, pp 17-25) belichten het begrip zingeving vanuit een bredere invalshoek, waarbij zij aspecten zoals lichamelijke, esthetische ervaringen en emoties integreren in hun benadering. Alma en Smaling benaderen zingeving vanuit een holistisch perspectief. In hun werk worden de complexe diepere betekenislagen van het individu erkend. Zingeving wordt door hen beschouwd als het verbinden van maatschappelijke posities en relaties, waarbij een centrale rol is weggelegd voor de verbinding die men ervaart in relatie tot de omgeving en de wereld. Zingeving draagt bij aan het welzijn en de veerkracht van mensen en is existentieel van aard. Alma en Smaling benadrukken daarnaast dat het niet los kan worden gezien van sociale en culturele contexten. Zingeving wordt beschreven vanuit verbondenheid en de waarde van het leven zelf en past hiermee binnen de humanistiek. Dit sluit aan bij de zorgethische visie waarin een relationeel mensbeeld centraal staat en waarin de vraag centraal staat: ‘op welke manier geven we het leven samen zo goed mogelijk vorm’. Zingeving is vanuit een culturele context bepaald en gaat verder dan de innerlijke beleving en het private domein (Leget, 2013).

De definitie van zingeving is volgens Alma en Smaling (2010) “een persoonlijke verhouding tot de wereld waarin het eigen leven geplaatst wordt in een breder kader van samenhangende betekenissen, waarbij doelgerichtheid, waardevolheid, verbondenheid en transcendentie worden beleefd, samen met competentie en erkenning, zodat ook gevoelens van gemotiveerd zijn en welbevinden worden ervaren” (Alma en Smaling, 2010 p 23). Hierin worden de volgende elementen onderscheiden die gelden als aspecten van de ervaring van zingeving: (1) doelgerichtheid, (2) samenhang, (3) waardevolheid, (4) verbondenheid, (5) transcendentie, (6) competentie en (7) erkenning, (8) gemotiveerd zijn en (9) welbevinden. De mate waarop invulling wordt gegeven aan deze aspecten zal per persoon verschillend zijn en onder andere afhankelijk van iemands levensbeschouwelijke achtergrond. De mate waarin deze aspecten worden vervuld, beïnvloedt de ervaring van het leven als zinvol. Zingeving vindt plaats in de

ervaringen, bewuste activiteiten en de persoonlijke betekenissen hiervan in het eigen leven. (Alma & Smaling, 2010, p 23).

Vragen rondom zingeving, zin vragen, komen vaak voor op het moment wanneer de zogenaamde zinbeleving stilstaat. Tijdens deze momenten staat iemand voor een zingevingprobleem (Alma, 2010; Van der Lans, 1992). Persoonlijke zingeving kan individueel verschillen en de verschillende aspecten, zoals beschreven door Alma en Smaling (2010), kunnen in meer of mindere mate ingevuld worden. Voor de een kunnen aspecten gericht op jezelf meer van belang zijn, terwijl een ander meer belang hecht aan liefde, vriendschap en transcendentie. Echter, persoonlijke zingeving is niet alleen individueel van aard maar wordt daarnaast door allerlei andere factoren bepaald. Persoonlijke zingeving wordt beïnvloed door verschillende contexten, zoals de persoonlijke levensgeschiedenis, opvoeding en onderwijs, de cultuur-historische achtergrond, maatschappelijke, politieke, economische contexten en levensbeschouwelijke kaders (Alma en Smaling, 2010).

3.4 Positionaliteit

Zoals reeds beschreven worden vrouwen vaker geconfronteerd met zingevingsvraagstukken, waarbij de positie van vrouwen een aanzienlijke rol lijkt te spelen. Positionaliteit is een breed begrip dat op verschillende manieren geïnterpreteerd kan worden. Als zijnde een *critical insight* gaat positionaliteit over de macht en positie die kan ontstaan binnen een zorgpraktijk (Leget et al., 2017). Binnen zorgpraktijken gaat dit al gauw over positieverschillen en machtsverhouding tussen zorgontvangers en zorgverleners. Echter gaat het in dit onderzoek over de interactie tussen de maatschappij en het individu en betreft het een sociale praktijk. In het kader van dit onderzoek zal het begrip positionaliteit uiteengezet worden binnen de context van gender en stigmatisering. Dit omvat een beschrijving van de manieren waarop gender-gerelateerde machtsverhoudingen en sociaal geconstrueerde stigma's van invloed kunnen zijn op de zingeving van individuen, met specifieke aandacht voor de ervaringen van vrouwen.

Zorgethica Joan Tronto (1993, pp 61-101) belicht de historische context van de traditionele genderverdeling van zorgarbeid. Historisch gezien werden vrouwen verantwoordelijk gehouden voor de zorgtaken. Tronto pleit in haar werk voor een erkenning van deze zorgtaken en streeft daarnaast voor een eerlijke verdeling van deze zorgtaken. Doordat vrouwen nog steeds worden gezien als 'natuurlijke' verzorger, en de zorgtaken niet gelijk zijn verdeeld, hebben vrouwen meer factoren om rekening mee te houden wanneer het aankomt op een kindwens. Het combineren van werk of studie met het ouderschap blijkt een bron van twijfel te zijn voor vrouwen, zoals geïllustreerd in het onderzoek van Wijnants (2020). Bovendien benadrukt ook Bueskens (2019) in haar onderzoek de ongelijke verdeling tussen mannen en vrouwen wanneer het aankomt op de zorgtaken. Tegelijkertijd heeft de vrouwenemancipatie ertoe geleid dat de traditionele genderrollen zijn veranderd en de traditionele genderrollen zijn hervormd. Echter betekent dit in de praktijk dat er nog steeds ongelijkheden bestaan.

Het werk van filosofe en zorgethica Sara Ruddick (1995) bekritiseert deze ongelijke verdeling, en beschrijft moeders - *maternal practice* - als een zorgpraktijk die niet per definitie door vrouwen of ouders uitgevoerd hoeft te worden. Ruddick betoogt dat het moederschap een praktijk is waar iedereen in kan bijdragen, ongeacht gender. Ruddick uit haar kritiek op het idee van aangeboren 'moederlijke' eigenschappen bij vrouwen die hen automatisch in de rol van primaire verzorger plaatsen, met als gevolg dat vrouwen voornamelijk verantwoordelijk zijn voor de zorgtaken. Desondanks blijkt uit het onderzoek van Wijnants (2020, pp 199 - 227) dat vrouwen vooralsnog overbelast worden door zorgtaken voor hun kinderen, wat leidt tot twijfels over het moederschap.

Hoewel in Nederland de helft van de Nederlanders gendergelijkheid belangrijk vindt (Sent & Van Staveren, 2020), blijven er opmerkelijke gender-gerelateerde ongelijkheden bestaan. Zo besteden Nederlandse vrouwen nog steeds neger uur per week meer aan huishoudelijk werk dan mannen. In de emancipatiemonitor is zichtbaar dat van de vrouwen die participeren op de arbeidsmarkt 75 procent in deeltijd werkt. Dit resulteert in een situatie waarin veel vrouwen financieel afhankelijk zijn van hun (vaak mannelijke) partner, waardoor de verdeling van huishoudelijk werk zelden gelijkwaardig is. In slechts 15 procent van de huishoudens is sprake van een gelijke verdeling. Dit heeft voornamelijk te maken met de ongelijk verdeelde huishoudelijke arbeid en zorgtaken, en hiermee lijkt de traditionele rolverdeling nog steeds hardnekkig te zijn (Sent & Van Staveren, 2020).

Tevens worden kinderloze vrouwen geconfronteerd met stigmatisering, zoals blijkt uit het onderzoek van Turnbull et al (2016), waarin de sociale uitsluiting van vruchtbare kinderloze Australische vrouwen wordt onderzocht. Uit dit onderzoek blijkt dat vrouwen uitsluiting ervaren in verschillende sociale contexten. In deze sociale contexten zoals bijvoorbeeld familie, collega's en vrienden worden er verwachtingen uitgesproken jegens kinderloze vruchtbare vrouwen waarin men teleurgesteld reageert wanneer vrouwen geen kinderen kunnen of willen krijgen. De deelnemende vrouwen gaven aan druk te ervaren om vooralsnog aan kinderen te beginnen. Bovendien ervoeren de vrouwen het gevoel te hebben mislukt te zijn als vrouw en niet te voldoen aan het stereotype beeld van een 'volwaardige vrouw'. De maatschappij speelt hierin ook een rol. Hoogleraar politieke communicatie Christina Archetti (2020) onderzoekt kinderloosheid in een samenleving die lijkt te draaien om voortplanting en het hebben van een gezin. Haar voornaamste bevinding is dat het onderwerp kinderloosheid te maken heeft met taboes en schaamte. Kinderloze vrouwen hebben het gevoel tekort te hebben geschoten en schamen zich niet te voldoen aan de maatschappelijke verwachting met betrekking tot moederschap. De samenleving draagt bij aan deze stigmatisering door via de media, cultuur en technologische ontwikkelingen de indruk te wekken dat zwanger worden een makkelijke en haast vanzelfsprekende keuze is. De samenleving lijkt moederschap te onderschrijven als definitie van vrouwelijkheid (Archetti, 2020).

Tenslotte laat ook het onderzoek van Kristina Stenstrom en Teresa Cerratto Pargman (2021) de stigmatisering van kinderloze vrouwen zien. In het onderzoek worden online communities waar kinderloze vrouwen elkaar op zoeken geanalyseerd. Hieruit blijkt dat deze vrouwen via online platforms op zoek gaan naar antwoorden en zingeving met betrekking tot het

vraagstuk van kinderloosheid. Online bespreken vrouwen hun twijfels rondom het krijgen van kinderen en bespreken ze de betekenis van het leven zonder kinderen. De stigmatisering van kinderloosheid komt prominent aan bod in deze online gesprekken, waar vrouwen steun en herkenning bij elkaar vinden. Uit dit onderzoek blijkt dat kinderloze vrouwen online minder uitsluiting ervaren en de ruimte nemen om hierover met elkaar te praten zonder de maatschappelijke en sociale druk te ervaren (Stenstrom & Pargman, 2021).

3.4 Conclusie

Uit de beschreven literatuur komt naar voren dat dertigers regelmatig te kampen hebben met dilemma's en zingeingsvraagstukken. Vrijgezelle vrouwen met een kinderwens lijken specifiek last te hebben van deze dertigersdilemma's, en worden vaker met zingeingsvraagstukken geconfronteerd dan mannen. Enerzijds heeft dit te maken met genderongelijkheid, anderzijds heeft dit te maken met de toename in keuzevrijheid met betrekking tot kinder- en carrièrevraagstukken. De zorgethiek biedt inzichten die relevant zijn voor dit onderzoek, vooral binnen het raamwerk van denkers zoals Tronto en Held, waarin relaties tussen individuen en bredere maatschappelijke structuren centraal staan. De zorgethische *critical insights* zingeving en positionaliteit zijn richtinggevend in dit onderzoek.

Ten eerste worden verschillende definities van het *critical insight* zingeving beschreven. De definitie van Alma en Smaling lijkt passend binnen het zorgethische perspectief omdat zingeving verbonden wordt met maatschappelijke posities en relaties. Deze definitie onderscheidt negen elementen die als aspecten van de ervaring van zingeving worden gezien: (1) doelgerichtheid, (2) samenhang, (3) waardevolheid, (4) verbondenheid, (5) transcendentie, (6) competentie en (7) erkenning, (8) gemotiveerd zijn en (9) welbevinden. Een centraal aspect van zingeving is volgens Alma en Smaling de verbinding die je ervaart in relatie tot de omgeving en de wereld. Dit is relevant voor vrijgezelle vrouwen rond de 30, zoals blijkt uit het onderzoek van Wijnants (2020), die vaak worstelen met zingeingsvragen in relatie tot de maatschappelijke druk.

Ten tweede wordt het *critical insight* positionaliteit aan de hand van genderongelijkheid en stigmatisering rondom kinderloosheid beschreven. Hierin wordt duidelijk dat kinderloze vrouwen stigmatisering en maatschappelijke druk ervaren. De samenleving lijkt grotendeels gericht te zijn op conventionele gezinnen en creëert de verwachting dat een vrouw pas compleet is wanneer zij moeder is. Tegelijkertijd lijken de zorgtaken voornamelijk bij de vrouw terecht te komen, en de angst om bijvoorbeeld op carrière of vrije tijd in te moeten leveren draagt bij aan de complexiteit van het vraagstuk rondom het moederschap.

In het empirische onderzoek worden vrijgezelle vrouwen rond de leeftijd van 30 geïnterviewd aan de hand van deze aspecten, met als doel inzicht te krijgen in hun ervaringen rondom het hebben van een kinderwens in relatie tot maatschappelijke druk, positionaliteit en zingeving.

Hoofdstuk 4 – Empirische resultaten

In dit hoofdstuk geef ik antwoord op de tweede deelvraag ‘wat is de ervaring van vrijgezelle vrouwen rond de 30 met betrekking tot een kinderwens, in relatie tot maatschappelijke druk, positionaliteit en zingeving?’. Deze vraag wordt beantwoord aan de hand van de vijf afgenomen interviews. Voor dit onderzoek zijn vijf vrouwen geïnterviewd rondom de leeftijd 30 jaar, niet jonger dan 28 of ouder dan 33. De namen zijn gefingeerd. Onderstaand schema is een weergave van de respondenten:

Naam	Leeftijd
Lisa	28
Lotte	29
Tess	32
Sophie	33
Milou	33

Aan de hand van vier verschillende thema’s die uit de interviews naar voren zijn gekomen wordt antwoord gegeven op de deelvraag. De thema’s die aan bod zullen komen zijn: dertigersdilemma’s, het ervaren van druk, positionaliteit en zingeving. Deze thema’s worden in verband gebracht met het hebben van een kinderwens.

4.1 Dertigersdilemma’s

De openingsvraag van het interview was ‘ben je bekend met de term het dertigersdilemma’? Vier van de vijf respondenten gaven aan deze term te kennen en te associëren met de verwachtingen en verschillende (levens) keuzes waar je mee te maken krijgt wanneer je 30 wordt. Alle respondenten gaven aan zich hier in meer of mindere mate in te herkennen. Zo stelt Tess:

Mijn interpretatie ervan is dat wanneer je de leeftijd 30 bereikt, er bepaalde conventies zijn over hoe je op je 30e zou moeten leven. Dus huisje, boompje, beestje en een steady relatie. Wellicht al in bezit van kinderen of van plan om kinderen te gaan krijgen, et cetera. (Tess, 32 jaar)

Zoals bovenstaande respondent het dertigersdilemma omschrijft, zo werd dit ook duidelijk tijdens de interviews; hoewel het interview zich focust op de ervaring van vrijgezelle dertigers met een kinderwens, kwamen andere dilemma’s ook aan bod. Zo werden door vier van de vijf respondenten de moeilijkheden rondom woning en werk aangekaart. Sophie deelt haar ervaring met deze moeilijkheden en verwoordt dit treffend:

Ik heb nog steeds geen stappen gezet om in de richting te komen van bijvoorbeeld een huis kopen of in de richting van een vaste relatie en in dat opzicht een leven opbouwen... maar ook bijvoorbeeld samenwonen en dat soort dingen. Of gewoon

überhaupt het hebben van een goede baan, financiële rijkdom, en dan denk ik, ik heb heel erg veel mentale rijkdom opgebouwd, maar dat is niet iets wat zeker in de Nederlandse maatschappij als waardevol gezien wordt. Ik vind het zelf heel waardevol en ben blij dat ik dat zo kan zien, maar het is denk ik niet iets waarvan de maatschappij tegen mij zegt. Nou top, we geven je daarvoor een topsalaris en een huis. Nee, zo werkt het dan niet. (Sophie, 33 jaar)

De vier respondenten gaven indirect aan dat leeftijd een specifieke verwachting met zich meebrengt rondom werk en woning. Zo gaf Lotte aan dat ze toen ze jonger was haar huidige baan voldoende zou hebben gevonden, echter heeft ze nu het gevoel 'aan te blijven modderen'. Eveneens geeft Sophie aan moeite te hebben met haar werk en het gevoel te hebben hierdoor te stagneren in haar leven. Een vergelijkbare situatie doet zich voor met betrekking tot huisvesting. Uit de interviews komen uitspraken zoals 'ik zit eigenlijk een beetje in een tussenpositie. Ik heb wel een huis, maar dit is wel een klein huurhuis', 'ik heb nog geen stappen kunnen zetten in de richting van een koophuis', en de respondent die wel tevreden is over haar woonsituatie, 'sinds ik een koophuis heb voel ik mij wel rustiger'. Dit sluit aan bij het onderzoek van Nienke Wijnants, waarin eveneens wordt geconcludeerd dat dertigers onrust en twijfels ervaren omtrent werk en wonen. Volgens Wijnants (2019) zijn deze dilemma's het gevolg van de overvloed aan keuzemogelijkheden die er nu zijn. Waar keuzes vroeger meer vanzelfsprekend waren, worden dertigers nu geconfronteerd met te veel om uit te kiezen. Tess herkent zich in deze overvloed aan keuzemogelijkheden:

Ja, tuurlijk, weet je wel, enerzijds is het wel een beetje van... je voelt je zo 'n slome millennial, weet je? Zo van, je komt uit een boomer generatie en nu ben jij degene die niet kan kiezen wat ze wilt en niet kan doorzetten en blablabla. Tegelijkertijd heeft dat natuurlijk ook wel een reden, en hebben we meer vrijheid en meer keuzestress. Vroeger had je ook gewoon geen keus. (Tess, 32 jaar)

De overvloed aan keuzemogelijkheden wordt door de respondenten herkend. Zo geeft Milou aan: 'wij als dertigers leven in een soort maakbare tijd waarin je zoveel kanten op kan. Als je voor het een kiest, sluit je het andere uit'. Ook Lotte herkent dit en geeft aan hier ook tegenaan te lopen tijdens het daten: 'ik kom allemaal mannen tegen die geen vaste relatie willen, maar wel kinderen. Alsof we alles willen, maar niets op willen geven'.

Naast de hoeveelheid keuzemogelijkheden, benoemen de respondenten het gevoel te hebben zich serieus te moeten gedragen wanneer de 30 wordt bereikt. Er lijkt een bepaalde verwachting ten grondslag te liggen aan 30 zijn. Zo gaf Lotte aan vroeger altijd gedacht te hebben dat je op je dertigste het leven op orde hebt en dan aan een gezin begint. Ook Lisa herkent dit gevoel: 'Oh, ik ben 30, ik wil een kind, dan moet ik mijn leven nu serieus gaan organiseren'. Alle vijf de respondenten vermelden dat zij een bepaalde verwachting hebben met betrekking tot 30 worden of zijn.

Door deze verwachtingen vergelijken Sophie en Milou zich met andere leeftijdsgenoten. Dit vergelijken werkt confronterend en Sophie en Milou geven aan te proberen dit bewust te vermijden, omdat dit een negatief effect heeft en druk creëert.

4.2 Het ervaren van druk

Alle respondenten geven aan op bepaalde manieren druk te ervaren. In de interviews kwamen verschillende vormen van druk naar voren, zoals druk vanuit familie, interne druk, maatschappelijke druk, tijdsdruk en de invloed van religie. Tess vertelt tijdens de interviews over de verschillende vormen van druk die ze ervaart:

Ik heb mijn relatie recentelijk verbroken. Omdat het niet werkte. Tegelijkertijd voel ik hierdoor wel druk. Ik weet niet zo goed of ik die intern voel omdat ik een enorme kinderwens heb of behoefte aan stabiliteit, of dat ik meer die druk voel vanuit de maatschappij of vanuit mijn gezin? Maar ja, ik voel het wel, ja. (Tess, 32 jaar)

Allereerst benoemen vier van de vijf respondenten het gevoel te hebben dat hun familie een bepaald oordeel over hen heeft. Uit de interviews blijkt dat familiepatronen invloed hebben op de huidige verwachtingen die de familie van ze heeft. Lisa, bijvoorbeeld, stelt dat haar ouders op latere leeftijd kinderen kregen, waardoor zij niet het gevoel heeft dat haar ouders van haar verwachten dat ze opschiet. Sophie, Lotte, Tess en Milou benoemen daarentegen juist dat hun ouders en zussen op jonge leeftijd kinderen kregen en dat dit een bepaalde verwachting schept. Zij beschrijven gesprekken met hun ouders waarin opmerkingen gemaakt worden in de trant van ‘moet je niet eens wat serieuzer gaan leven en opschieten met je kinderwens?’. Tess geeft aan de indruk te hebben dat haar ouders en zus een bepaald oordeel hebben over haar kinderloosheid:

Weet je wel dat je van die stemmetjes in je hoofd hoort van ‘oh fuck, mijn ouders willen heel graag kleinkinderen en die denken dat ik niet hard genoeg heb doorgezet’. (Tess, 32 jaar)

Bovendien geven de respondenten aan een interne of maatschappelijke druk te ervaren, zonder daarbij goed te weten waar deze druk vandaan komt. Zo benoemt Lisa te twijfelen of ze zelf graag rond de 30 kinderen wil, of dat ze wil voldoen aan een stereotiep beeld. Milou vertelt over de schaamte die ze voelde tijdens een familiebijeenkomst omdat ze er zonder partner was, ook al maakten anderen hierover geen opmerkingen. Tess vertelt op haar beurt dat ze haar relatie langer heeft doorgezet ‘omdat ik van mijzelf verwacht vanuit die stabiele basis kinderen op de wereld te zetten’. Lotte geeft aan niet goed te weten of haar sluimerende druk een sociale verwachting is, of een persoonlijke wens. Vanuit verschillende invalshoeken wordt een interne, of al dan niet maatschappelijke, druk ervaren door de respondenten. Naast interne druk en sociale druk vanuit familie en maatschappij, geven twee van de geïnterviewde vrouwen aan ook een tijdsdruk te ervaren. Beide zijn ouder dan 30. Tess deelt haar ervaring met de ervaren tijdsdruk:

Ik denk in zoverre nou ja, dat als ik er zeg maar nu over nadenk en ik alle whatever stigma's en potentiële gezondheid risico's loslaat dat ik nu prima leef zonder kind en niet per se, heel erg zwaar behoefte heb aan het hebben van een kind om te verzorgen ofzo. Maar dat je in die zin wel met angst voor de toekomst erover nadenkt. In die zin

beïnvloedt het me wel elke dag zeg maar. Ondanks dat je misschien niet per se nu denkt van, oh, god, ik wil nu wel echt een kind om voor te zorgen. Maar dat je wel de hele dag bezig bent met ja, we zijn weer een dagje verder en nu zijn we weer een maand verder en nu weer een jaar verder... (Tess, 32 jaar)

Enerzijds wordt deze tijdsdruk aangewakkerd door de zogenaamde biologische klok; het idee dat hoe ouder je bent, hoe minder vruchtbaar je wordt. Echter geven de respondenten ook aan niet zeker te weten vanaf welke leeftijd vruchtbaarheid problematisch wordt. Tess geeft aan het gevoel te hebben dat deze tikkende klok gevoed wordt door verouderde kennis. Sophie beschrijft het gevoel te hebben te moeten haasten omdat ze denkt dat haar vruchtbaarheid nu op haar hoogtepunt is. Anderzijds wordt tijdsdruk ervaren omdat voor het beginnen aan kinderen met een partner eerst een relatie opgebouwd moet worden, en de respondenten verwachten dat dit ook tijd in beslag zal nemen.

Ten slotte geven twee respondenten aan dat zij ook vanuit hun christelijke opvoeding bepaalde verwachtingen ervaren. Milou vermeldt dat zij door haar christelijke opvoeding traditionele patronen heeft meegekregen, waarin vroeg trouwen en kinderen krijgen verwacht wordt. Sophie vertelt in haar opvoeding te hebben meegekregen dat je als vrouw de verzorgende moederrol op je neemt. De intensiteit van Sophie's kinderwens is dan ook afgenomen toen ze 'de deur naar het christendom heeft dichtgedaan'. Sophie benoemt:

Ik bedoel... we zijn allemaal op deze wereld omdat we geboren zijn. Dus ik denk dat je allemaal als vrouw vroeger wel heel erg meekreeg dat een doel van het vrouw zijn is dat je kinderen moet baren. Hier ben ik vanuit mijn christelijke opvoeding wel mee opgegroeid. (Sophie, 33 jaar)

Een opvallende bevinding uit de interviews is dat alle respondenten een bepaalde band met media hebben, met zowel negatieve als positieve associaties ten aanzien van verschillende vormen van media en de interactie met de ervaren druk. Milou vertelt in de interviews dat zij van social media is afgegaan omdat ze hier druk door ervoer:

Mensen die dan gingen trouwen, die hadden dan de beste fotografen en het was allemaal perfect en daar werd ik vrij depressief van. En toen ben ik daar ook bewust afgegaan. Ik vind het wel leuk, maar het dient me niet echt. En ik zie bij andere mensen allemaal mooie foto's en dan werd ik er toch wel wat depressiever van. (Milou, 33 jaar)

Drie van de vijf respondenten gebruiken bewust minder of geen sociale media om minder geconfronteerd te worden met anderen en zo minder druk te ervaren. Lisa geeft aan zich veel lichter te voelen nu ze geen social media gebruikt. Milou geeft aan zich zonder social media beter te kunnen focussen op haarzelf. Daartegenover staat dat drie respondenten aangeven juist een bepaald comfort en een gevoel van herkenning uit media te halen. Zo vertelt Sophie:

Ik denk op zich dat veel van de media die ik tot me neem, ook juist wel media is die op een manier aansluit bij mijn gevoel. Mensen studeren later af, kopen later een woning en baan-hoppen meer, dus ik denk dat de stabiliteit die bijvoorbeeld mijn ouders hadden in hun tijd, sowieso niet erg iets van deze tijd is. Dus ik vind daar ook wel comfort in dat het niet alleen voor mij zo is. Het zijn heel veel mensen die daar tegenaan lopen. (Sophie, 33 jaar)

Ook Lisa stelt inspiratie te halen uit podcasts waar gesproken wordt over het al dan niet hebben van kinderen. Sophie geeft aan op sociale media juist openheid te ervaren, en noemt als voorbeeld een vrouw die haar ervaring met een miskraan online deelde. Media kunnen dus aan de ene kant ondersteunend en aan de andere kant belastend werken.

4.3 Positionaliteit

In de interviews kwam het onderwerp positionaliteit vanuit verschillende invalshoeken naar voren. Zodoende is er gesproken over ‘genderverschillen’, ‘veranderende tijdsgeest’, ‘reacties van buitenaf’, ‘biologische klok’ en ‘solo moederschap’.

Alle respondenten geven aan op verschillende manieren met genderverschillen te worden geconfronteerd. Dit heeft volgens de respondenten enerzijds te maken met het feit dat mannen langer vruchtbaar zijn en minder risico’s lopen om op latere leeftijd kinderen te verwerken. Anderzijds wijzen de respondenten op sociale verschillen. Zo benoemt Sophie in haar vorige relatie te hebben besproken dat haar ex-partner in principe de huishoudelijke taken op zich zou nemen, omdat haar werk voor een beter inkomen zorgde; een gesprek wat gevoerd moet worden om de sociale verschillen te doorbreken. Sophie deelt haalt ideeën rondom het gezamenlijk opvoeden van kinderen:

Maar als ik een relatie met iemand zou hebben, dan wil ik ook het gevoel hebben dat we samen ouders zijn. Niet met het idee dat als een vader met zijn kinderen is, dat hij dan de moeder helpt. Het is gewoon zijn taak om een vader te zijn. Het is een rol die hij op zich neemt en het is niet iets wat hij doet voor zijn vrouw. (Sophie, 33 jaar).

Daarnaast geven respondenten aan dat tijdens het opgroeien ook bepaalde genderverwachtingen zijn gecreëerd. Voorbeelden hiervan zijn de al eerdergenoemde religieuze overtuigingen waarin de vrouw verantwoordelijk is voor de zorgtaken, en het naspelen van een moederrol tijdens het spelen met poppen. Sophie vertelt wat zij hierover heeft meegekregen in haar opvoeding:

Tijdens mijn opvoeding kwam ook wel naar voren dat het erbij hoort als meisje en als vrouw om de zorg rol, de moederrol, op je te nemen en dat je als vrouw degene bent die voor de andere moet zorgen en dat dat ook... Nou ja, niet bewust dat je het zo meekrijgt, maar wel dat dat onbewust ook met het idee is dat dat is omdat je ook moeder moet worden. (Sophie, 33 jaar)

Lisa ervaart deze genderrollen juist als positief en voelt als vrouw de vrijheid om aan kinderen te beginnen wanneer zij dat wil:

Ik voel me gewoon van... Nou ja, als ik kinderen wil, dan kan dat wel. (Lisa, 28 jaar)

Naast genderverschillen wordt door de respondenten ook een veranderd tijdsbeeld benoemd. De respondenten geven aan dat de situatie voor vrouwen vroeger anders was. Voorbeelden die genoemd worden zijn; minder gelijkwaardigheid qua inkomen, andere omstandigheden wat betreft het kopen van een woning, minder baanzekerheid en een hardnekkige verwachting dat je als vrouw huisvrouw en moeder wordt. Tess geeft daarin aan graag het gesprek aan te gaan om over dit veranderende tijdsbeeld te praten, omdat zij deze verschillen interessant vindt. Ondanks het veranderende tijdsbeeld geven de respondenten aan nog steeds bepaalde reacties van buitenaf te ontvangen. Vier van de respondenten geven aan wel eens opmerkingen of vragen te krijgen die gerelateerd zijn aan hun leeftijd en vrijgezelle status. Zo vertelt Tess over een reactie van haar oma:

'Haha ja, succes, hopelijk vind je snel een nieuwe vent, dan kan je baby's op de wereld zetten'... OK, zo is het ook niet maar ja, het zijn wel de woorden van mijn oma. (Tess, 32 jaar)

De anderen delen voorbeelden van vergelijkbare opmerkingen: 'je bent toch zo een leuke meid... en dan denk ik ja, maar om dat hele verhaal nou uit de doeken te doen', 'lastig om vrijgezel te zijn, zeker als je kinderen op de wereld wilt zetten' en 'oh heb je op jouw leeftijd nog geen kinderen'. Deze reacties lijken voort te komen uit een bepaalde verwachting rondom de vruchtbare leeftijd en de bijbehorende biologische klok. Milou stelt:

Het is wel anders, ook gewoon omdat mannen natuurlijk op veel latere leeftijd nog gewoon kinderen kunnen krijgen... Ja, omdat zij niet verbonden zijn aan die klok. (Milou, 33 jaar)

Tijdens de interviews kwam ook het onderwerp solo moederschap naar voren. Hoewel dit niet een van de onderwerpen uit de topic lijst was, werd dit door drie respondenten aangekaart. Een van de respondenten gaf aan deze mogelijkheid aantrekkelijk te vinden en kracht te putten uit het idee van solo moederschap. De andere twee respondenten hebben weliswaar over deze optie nagedacht, maar voelen niet de behoefte dit zelfstandig te doen; zij geven de voorkeur aan ouderschap samen met een partner. Sophie deelt haar gedachten hierover: 'het lijkt me wel heel bijzonder, maar het is niet zo'n sterke wens dat ik het zelf zou willen doen'.

4.4 Zingeving

Ten slotte is tijdens de interviews stilgestaan bij het onderwerp zingeving. Het begrip zingeving en de vraag 'wat is voor jou zingeving' kreeg wisselende reacties.

Gezien de abstractie en brede betekenis van het begrip was het in de interviews soms even zoeken naar een invulling van deze vraag. Lotte denkt het volgende over zingeving:

Ik denk dat zingeving ook vaak iets is dat als je alles gewoon best wel goed op de rit hebt, en dat je denkt 'ja, wat ga ik nou eigenlijk doen'? (Lotte, 29 jaar)

Daarnaast gaven respondenten aan zingeving haast als een soort 'luxe' te zien en eerder een noodzaak te voelen om de focus te leggen op zichzelf en individuele ontwikkeling. Milou benoemd het gevoel te hebben het als vrijgezel vooral zelf te moeten doen: 'als je gaat trouwen of je woont samen en je krijgt kinderen, dan kan je ook veel meer met je partner uit gaan stippelen. En ben je gevoelsmatiger denk ik meer onderdeel van een groter geheel. Nu moet je het zelf allemaal doen'. Ook Tess geeft aan als vrijgezel moeite te hebben met de invulling van zingeving: 'ik denk dat het (zingeving) een van de dingen is waar ik het afgelopen jaar sinds het verbreken van de relatie het meest mee heb gestruggeld'. Lotte beschrijft geen tijd te hebben voor zingeving en het gevoel te hebben eerst haar persoonlijke ontwikkeling op de rit te moeten hebben:

Ik wil eerst dit heel graag doen, bijna op een soort manier.. hoe zeg je dat.. Van ja, ik heb gewoon dat kind om voor te zorgen.. en dan ben ik dat kind en probeer ik te zorgen voor mezelf. (Lotte, 29 jaar)

Desalniettemin gaven de vijf respondenten aan in zekere mate na te denken over zingeving. Zingeving wordt door de verschillende respondenten anders ingevuld, wat ook passend is binnen de brede definitie van Alma en Smaling. De respondenten hebben verschillende voorbeelden van zingeving gegeven zoals: zelfontwikkeling, spiritualiteit en acceptatie. Tess vertelt over haar zoektocht naar zingeving:

Nou ja, ik merk dat ik af en toe nog steeds wel zoekende ben, maar ik probeer me nu gewoon heel erg te richten op zelfwaardering en zelfliefde, in alle vormen dus zowel mentaal als fysiek... dus wat vaker gaan sporten, gezonder eten en wat meer bezig zijn met 'hoe zorg ik dat ik zeg maar, blij mijn dag doorkom'. (Tess, 32 jaar)

Uit de interviews blijkt dat alle respondenten het belangrijk vinden om zichzelf te ontwikkelen. Voorbeelden hiervan zijn het volgen van therapie, het bewust worden van eigen behoeften en het goed zorgen voor jezelf. Drie respondenten benoemen dat als vrijgezel er meer tijd is om die aandacht op zichzelf te richten. Respondenten beschrijven de voordelen hiervan met uitspraken zoals: 'ik merk dat het zo fijn is dat ik helemaal niets aan mezelf hoef te verantwoorden', 'ik heb eigenlijk het gevoel dat ik nu pas mijn leven leuker begin te vinden' en 'ik heb zoveel over mijzelf kunnen leren, ik denk dat iedereen hier veel aan zou hebben'. Hoewel de respondenten aangeven dat zij zich in een proces van zelfontwikkeling bevinden, benadrukken zij ook de acceptatie van dit voortdurende proces. Milou vertelt over de acceptatie die zij ervaart:

Voor mij is het ook oké om gewoon te zijn. Tenminste, dat voel ik niet altijd zo hoor. Maar ik probeer dat wel een beetje als uitgangspunt te nemen, zo van... je kan het niet altijd helemaal uitstippelen en weten. (Milou, 33 jaar)

Omdat de respondenten het belangrijk vinden om aan zichzelf te werken, hebben zij een duidelijk inzicht in wat zij willen. Dit blijkt uit het feit dat de respondenten hun behoeften in een relatie en het type partner dat zij zoeken grondig overwegen. Zo geeft Lotte aan tijdens het daten af te wegen of een potentiële partner geschikt zou zijn als potentiële vader voor haar kinderen. Sophie en Anne geven aan het belangrijk te vinden een juiste partner te hebben die ook ruimte maakt voor de ander. Deze behoefte is voor beide respondenten belangrijker dan het verwezenlijken van een kinderwens. Sophie vertelt hierover:

Ik zoek wel iemand die bij mij past en geduld voor mij heeft en daar ruimte voor maakt. Ik wil zelf niet het gevoel hebben dat ik degene ben die alleen maar op de ander leunt. Dus dat maakt ook wel dat, hè, het hele stukje relatie eerst komt en daar achteraan komt dan de kinderwens, dat... Ja, ik vind dat voor mezelf wel gecompliceerd. (Sophie, 33 jaar)

Ten slotte noemen twee respondenten spiritualiteit in te zetten voor zingeving. Milou beschrijft zich te verdiepen in spirituele bronnen binnen religieuze contexten. Sophie en Lotte benoemen meditatie en yoga als spirituele praktijken die zij beoefenen. Hier is echter niet uitgebreid bij stilgestaan aangezien de respondenten aangaven voornamelijk de focus op de eigen ontwikkeling en zelfzorg te hebben. Spiritualiteit lijkt voornamelijk te worden ingezet als een vorm van ontspanning.

4.5 Conclusie

In dit hoofdstuk heb ik de ervaringen beschreven van vrijgezelle vrouwen rond de 30 met een kinderwens. De focus van de ervaringen ligt op maatschappelijke druk, positionaliteit en zingeving. Daarnaast zijn er ook andere dilemma's besproken waar de respondenten tegen aanlopen, zoals het woningtekort en twijfels rondom werk. Deze twijfels komen voort uit de verwachtingen die de respondenten hebben met betrekking tot de leeftijd van 30. De overvloed aan keuzemogelijkheden maakt deze twijfels des te groter.

Uit de interviews blijkt dat alle respondenten in zekere mate druk ervaren. Dat blijkt uit de verschillende vormen van druk die zij aankaarten. Hoewel in eerste instantie het interview zich focust op maatschappelijke druk, werd al snel duidelijk dat druk vanuit familie een belangrijke rol speelt. Dit werd door de meeste respondenten bevestigd. Tevens speelt interne druk een rol. Respondenten benoemen gevoelens van schaamte en zelfopgelegde verwachtingen, vooral met betrekking tot hun leeftijd en kinderwens. Tot slot speelt ook tijddruk een rol: enerzijds door tijdsgebonden vruchtbaarheid, anderzijds door de vrijgezelle status. Een opvallende bevinding is dat de invloed van media zowel ondersteunend als belastend wordt ervaren met betrekking tot de druk die de vrouwen voelen.

De verschillende vormen van druk lijken verweven te zijn met elkaar en voort te komen uit maatschappelijke structuren.

Met betrekking tot positionaliteit ervaren alle respondenten dat gender-gerelateerde machtsverhoudingen en sociaal geconstrueerde stigma's een rol spelen. Ten eerste is van invloed dat mannen langer vruchtbaar zijn en minder risico's hebben om op latere leeftijd kinderen te krijgen. Ten tweede ervaren vrouwen dat opgroeien met bepaalde genderverwachtingen en een veranderend tijdsbeeld gemaakt hebben dat dertigersdilemma's nu een grotere rol spelen. Tevens hebben deze dertigersdilemma's invloed op keuzes rondom werk en woning. Ten derde geven de respondenten aan regelmatig goedbedoelde, maar toch stigmatiserende reacties van anderen te krijgen die verband houden met hun geslacht, leeftijd en vrijgezelle status.

Ten slotte is zingeving een thema dat op verschillende manieren een rol speelt in het leven van de respondenten. In de interviews kwamen diverse vormen van zingeving naar voren, zoals zelfontwikkeling, spiritualiteit en acceptatie. Alma en Smaling (2010, pp 17-24) beschrijven zingeving vanuit het perspectief van verbondenheid, in relatie tot de omgeving en de wereld. De respondenten lijken echter zingeving voornamelijk te vinden in de behoefte aan zelfontwikkeling. Een aantal respondenten geven aan dat hun vrijgezelle status en het niet hebben van kinderen enerzijds meer ruimte biedt voor zelfontwikkeling, maar anderzijds een gevoel van 'het zelf moeten doen' creëert. In het volgende hoofdstuk worden deze inzichten met elkaar in verband gebracht.

Hoofdstuk 5 – Zorgethische discussie

In dit hoofdstuk worden de inzichten uit het theoretische kader verbonden met de bevindingen uit het empirische hoofdstuk. Hiermee beantwoord ik de derde deelvraag: ‘wat kunnen de inzichten vanuit theorie en empirie bijdragen voor vrijgezelle vrouwen rond de 30 met een kinderwens’? De eerder beschreven zorgethische dialectische verhouding tussen het theoretisch kader en de bevindingen wordt hier gelegd. Dit maakt dat zorgethisch onderzoek de theorie verrijkt en de inzichten in de empirie vergroot (Leget et al., 2017). Dit hoofdstuk volgt de trias van professor Frans Vosman (2018) in een structuur van meedenken, tegendenken en omdenken. Meedenken houdt in dat de narratieven van de respondenten in relatie worden gebracht met de beschreven theorie. Vanuit het tegendenken beschrijf ik de verschillende hiaten en tegenspraken waarin de theorie en empirie van elkaar verschillen. Ten slotte formuleer ik, vanuit het omdenken, een aantal voorstellen en aanbevelingen die uit deze inzichten voortvloeien.

5.1 Meedenken

Uit de empirische bevindingen blijkt dat de respondenten zich over het algemeen herkennen in de zogenaamde dertigersdilemma's. Vanuit de interviews wordt duidelijk dat rond de dertigjarige leeftijd er verschillende levenskeuzes moeten worden gemaakt die betrekking hebben op wonen, werken en relaties. Dit sluit aan bij het onderzoek van Wijnants (2019), die beschrijft dat de belangrijkste keuzes zo rond het dertigste levensjaar gemaakt dienen te worden. Volgens Wijnants is dit het gevolg van culturele veranderingen: tegenwoordig krijgen vrouwen op latere leeftijd kinderen en trouwen ze ook later. Andersom geldt dit voor andere mijlpalen: belangrijke carrièrestappen en het kopen van een huis gebeurt juist op jongere leeftijd. Daarnaast zorgen maatschappelijke ontwikkelingen ervoor dat er tegenwoordig meer opties zijn om uit te kiezen, maar voor twintigers en dertigers betreffen dit vaak belangrijke levenskeuzes (2019, p 35). Wanneer gekeken wordt naar carrièremogelijkheden zijn er verschillende ontwikkelingen op sociaal-maatschappelijk en technologisch gebied, zoals flexibele werktijden, thuiswerken en een grote verscheidenheid aan banen. Deze nieuwe loopbaanmogelijkheden bieden veel keuzevrijheid, maar veroorzaken ook keuzestress en vergroten het streven naar perfectie (2019, p 29).

Daarnaast bemoeilijkt de uitgebreide keuzevrijheid het vinden van een geschikte partner en zorgt dit voor een toename van 'ongewenste kinderlozen'. De statistieken laten zien dat vrouwen op latere leeftijd zwanger worden of hun kinderwens uitstellen (CBS, 2020). De empirische resultaten van mijn onderzoek bevestigen dit: een aantal respondenten benoemt de moeilijkheden die ze ervaren in het vinden of behouden van een relatie. Hiermee ondersteunen mijn bevindingen de conclusie van Wijnants (2019, p 164), die stelt dat door de verandering van de manier waarop we een partner vinden, het aantal singles toeneemt. Vrijgezelle vrouwen ervaren druk en frustratie bij het kiezen van de juiste partner.

De respondenten benoemden dan ook specifieke wensen te hebben met betrekking tot het vinden van hun toekomstige partner, wat de zoektocht naar een geschikte partner bemoeilijkt. Deze moeilijkheden kunnen worden toegeschreven aan de toegenomen keuzemogelijkheden.

De respondenten herkennen de overvloed aan keuzemogelijkheden en de toenemende dilemma's die hiermee gepaard gaan. Deze toenemende dilemma's van dertigers hebben invloed op het vraagstuk rondom het krijgen van kinderen. Volgens Wijnants komt dit door verschillende factoren (2019, p 214):

1. Te veel te kiezen op het gebied van kinderen

Tegenwoordig wordt er meer getwijfeld over het überhaupt hebben van kinderen, een optie die vroeger ondenkbaar was. Deze keuzemogelijkheid introduceert een nieuw dilemma over het al dan niet krijgen van kinderen. Daarnaast nemen dertigers steeds meer tijd over het maken van deze beslissing. In de empirische data komt de afweging om al dan niet een kind te nemen bij alle respondenten naar voren.

2. Kinderen en het streven naar perfectie

Er lijkt een ideaalbeeld te bestaan waarin het leven van een gelukkige dertiger gekarakteriseerd wordt door het hebben van een kind, een leuke partner, een mooi huis en een geweldige baan. In de interviews wordt dit door de respondenten bevestigd en benoemen de respondenten dat zij zichzelf regelmatig vergelijken met 'succesvolle' dertigers. Dit streven naar perfectie leidt tot druk en twijfels bij de respondenten.

3. Kinderen en de zin van het leven

De vorige generatie vrouwen ontleende de zin van hun leven grotendeels aan het hebben van kinderen. Volgens Wijnants ontleenden moeders hun bestaansrecht grotendeels aan het 'moeder-zijn'. Tegenwoordig hebben dertigers veel meer opties om zin uit te putten, wat leidt tot een gebrek aan duidelijkheid over hun levensrichting. Ook dit komt in de interviews naar voren: respondenten benoemen het veranderende tijdsbeeld waarbij er tegenwoordig veel meer keuzes, en dus twijfels, zijn.

Naast deze door Wijnants beschreven factoren ervaren de respondenten verschillende vormen van druk om aan bepaalde verwachtingen te voldoen. De verschillende vormen van druk die in de interviews naar voren kwamen zijn: druk vanuit familie, interne druk, maatschappelijke druk, tijdsdruk en de invloed van religie. In het onderzoek van Archetti (2020) naar kinderloosheid komt naar voren dat kinderloze vrouwen het gevoel hebben niet te voldoen aan de maatschappelijke verwachting. Archetti beschrijft in haar onderzoek de schaamte en druk die kinderloze vrouwen ervaren in een maatschappij die ouderschap idealiseert en normaliseert. Ze beschrijft dat vrouwen die geen baby kunnen krijgen een gevoel ervaren af te wijken van de norm. Dit veroorzaakt een gevoel van stigmatisering (2020, p 63).

In haar onderzoek beschrijft Archetti hoe alledaagse sociale structuren, zoals media en populaire cultuur, bijdragen aan deze stigmatisering (2020, p 65).

Hoewel de respondenten in de interviews zich niet direct herkennen in het gevoel van stigmatisering, benoemen zij alle vijf wel het gevoel te hebben aan bepaalde verwachtingen te moeten voldoen en hierin te kort te schieten. Bovendien geven drie respondenten aan bewust van sociale media af te zijn gegaan, om zo niet geconfronteerd te worden met anderen, en zodoende minder druk en confrontatie te ervaren. Naast de invloed van sociale media, benoemen respondenten druk te ervaren vanuit opvoeding, familiepatronen, de maatschappij en religie. Daarnaast geven zij aan een tijdsdruk te ervaren, zonder echter goed te weten waar dit gevoel precies vandaan komt. Wat evenwel zeer duidelijk wordt wanneer we, vanuit de *critical insights* die deze studie informeren, goed luisteren naar de ervaringen van de respondenten, is dat al deze verschillende vormen van druk onderling met elkaar zijn verweven, voor zover ze alle voortkomen uit maatschappelijke structuren die weliswaar historisch en cultureel contingent zijn, maar tegelijkertijd het leven van vrouwen van dertig hier en nu diepgaand beïnvloeden.

De zorgethiek biedt een nuttig kader om deze maatschappelijke structuren en hun historische contexten te analyseren. Volgens Tronto (1993) richt de zorgethiek zich op relaties tussen mensen en maatschappelijke structuren. Zo belicht Tronto de historische context van traditionele genderverdeling en zorgarbeid. In haar boek *Moral Boundaries* beschrijft ze de gewortelde opvattingen waarin vrouwen verantwoordelijk werden gehouden voor de zorg, het huishouden en de opvoeding van de kinderen, ook wel de private sfeer genoemd. Mannen zijn volgens Tronto dominant in de publieke sfeer waar ruimte is voor politieke en economische activiteiten. Tronto stelt dat in de 18^e eeuw de opkomst van het kapitalisme een cruciale rol heeft gespeeld in de scheiding tussen de publieke en private sfeer. In een kapitalistische economie wordt economische groei en de focus op verbetering gedomineerd door mannen. Aan de andere kant wordt het huishouden en zorgwerk meestal uitgevoerd door vrouwen (1993, pp 32-34). Filosofische denkers uit die tijd, zoals Jean Jacques Rousseau hebben deze scheiding tussen het publieke domein en de private sfeer verder versterkt. Rousseau associeerde het publieke domein met mannelijkheid en rationaliteit, terwijl de private sfeer werd gezien als een plaats van emotie en vrouwelijkheid. Daarnaast stelde Rousseau dat de vrouwelijke seksualiteit idealiter binnenshuis werd gehouden, en dat vrouwen zich voornamelijk moeten richten op het huishouden en de opvoeding (1993, p 54). Deze scheiding zorgt volgens Tronto voor structurele ongelijkheid.

Tegenwoordig is deze scheiding tot op zekere hoogte vervaagd en hebben vrouwen dankzij het veranderende tijdsbeeld en de verworvenheden van verschillende emancipatiebewegingen meer keuzemogelijkheden om zowel in het private als publieke domein actief te zijn. Het onderzoek van Bueskens (2019) richt zich op dit veranderende tijdsbeeld. Volgens Bueskens hebben maatschappelijke en culturele veranderingen ervoor gezorgd dat het hebben van kinderen nu tot de keuzemogelijkheden in het leven is gaan behoren, terwijl dit vroeger meer een vanzelfsprekendheid was. Vrouwen kunnen nu kiezen waar, wanneer, hoe en met wie ze kinderen willen krijgen. Daarnaast participeren vrouwen steeds meer op de arbeidsmarkt.

Ook in het onderzoek van Wijnants (2020, pp 200) wordt gesteld dat vrouwen er aan de ene kant steeds vaker voor kiezen om fulltime moeder te zijn, terwijl ze aan de andere kant ervoor kiezen om zich te focussen op hun werk en carrière. Echter zorgt deze keuzemogelijkheid juist voor twijfels rondom het kindervraagstuk. De angst voor overbelasting en oneerlijke zorgverdeling speelt een belangrijke rol in deze twijfels.

Zoals we hebben gezien, herkennen de respondenten zich in deze genderverschillen en benoemen zij dat hier bepaalde verwachtingen aan ten grondslag liggen. Bueskens (2019) heeft hiervoor de term *new sexual contract* geïntroduceerd, waarmee zij verwijst naar de sociale en economische veranderingen die de traditionele genderrollen hervormen. Hoewel de traditionele genderrollen veranderen en er vooruitgang geboekt wordt, blijven er ongelijkheden bestaan. Een voorbeeld hiervan is dat vrouwen nu veelal een dubbele rol vervullen, waarbij enerzijds wordt geparticipeerd in de publieke sfeer en anderzijds in de private sfeer. In de praktijk betekent dit dat vrouwen tweemaal zoveel werk op zich nemen: zowel in de rol van moeder in de private sfeer als in de rol van actieve participant op de arbeidsmarkt en het publieke domein. In het *new sexual contract* worden deze ongelijkheden en tegenstrijdigheden beschreven. Zorgethici zoals Ruddick (1995) en Tronto (1993) onderschrijven deze verschillen en benadrukken de ongelijke verdeling tussen mannen en vrouwen wanneer het aankomt op zorg en opvoedingstaken.

Al met al laat het zorgethische kader zien dat met de historische emancipatie van vrouwen de scheiding tussen de private sfeer en het publieke domein, zoals door Tronto beschreven, met de tijd is veranderd. Echter liggen de huishoudelijke taken en de zorg voor het gezin nog steeds grotendeels bij vrouwen en zijn er nieuwe vormen van genderongelijkheid ontstaan. Bueskens noemt deze hervorming van traditionele genderrollen het *new sexual contract*. Deze hedendaagse genderongelijkheid is terug te zien in de dertigersdilemma's die Wijnants beschrijft. In de empirische resultaten komt dit ook naar voren en geven de respondenten aan verschillende vormen van druk te ervaren. De oorzaak van deze ervaren druk is te herleiden naar maatschappelijke structuren die historisch en cultureel contingent zijn, al heeft de veranderlijkheid van deze structuren voorsnog niet geleid tot volledige gendergelijkheid.

5.2 Tegendenken

Een interessante bevinding vanuit de empirische resultaten is dat zingevingsvraagstukken niet een prominent vraagstuk onder de respondenten lijken te zijn. Hoewel het onderzoek van Wijnants aantoont dat zingevingsvraagstukken een grote rol spelen bij dertigers, is dit geen onderwerp wat in de interviews spontaan ter sprake kwam. Wijnants stelt dat de dertigers uit haar onderzoek zich regelmatig afvragen: 'is dit het nu?' en 'wil ik zo verder met mijn leven'? Echter kwamen dit soort zingevingsvraagstukken in de empirische resultaten niet zo sterk naar voren als aanvankelijk was verwacht. Enerzijds kan dit worden toegeschreven aan de brede betekenis van deze term, anderzijds lijkt dit onder de respondenten niet als zodanig te spelen. Pas na het expliciet stellen van de vraag 'wat betekent zingeving voor jou' werd door de respondenten het zingevingsvraagstuk besproken. De antwoorden op deze vraag waren dan ook wisselend en uiteindelijk zijn de volgende voorbeelden genoemd waaraan gedacht wordt bij zingeving: zelfontwikkeling, spiritualiteit en acceptatie. De invulling die de

respondenten gaven aan deze voorbeelden komt echter niet goed overeen met de meer existentiële zingevingsvraagstukken waar Wijnants over schrijft, noch met de bredere opvatting van zingeving die in de literatuurstudie van dit onderzoek uiteengezet is. Hoe moeten we dit verklaren?

De deelnemende respondenten lijken zingeving vooral te koppelen aan zelfontwikkeling. De definitie van zingeving volgens Alma en Smaling (2010, pp 17-24) plaatst zingeving echter in een breder en veelal collectief perspectief. De individuele opvatting van zingeving vanuit de respondenten lijkt hierop slechts gedeeltelijk aan te sluiten. De definitie van Alma en Smaling, zoals we eerder zagen, onderscheidt negen elementen. Deze elementen sluiten echter niet direct aan op de gegeven antwoorden van de respondenten. De twee termen die het meest aansluiten bij de door de respondenten genoemde voorbeelden zijn:

1. Waardevolheid

Hierbij gaat het om zowel de extrinsieke als de intrinsieke waarde van iets. Zowel het hebben van zelfrespect als het tonen van respect voor anderen zijn voorbeelden van een waardevol bestaan. Waardevolheid verwijst hier naar de waarde van iets in onze wereld en van onze eigenwaarde en zelfwaardering (2010, pp 20). In de interviews geven alle respondenten aan het belangrijk te vinden zich op zichzelf te richten. Een genoemde reden hiervoor is het accepteren van jezelf en het ervaren van zelfwaardering.

2. Erkenning

De ervaring van een zinvol leven leiden hangt af van de behoefte of het verlangen naar erkenning. Het kan gaan om erkenning van competenties, feitelijk gedrag, eigenheid en autonomie en gelijkwaardigheid. De invulling van erkenning is afhankelijk van de samenleving waarin we leven (2010, pp 22). De behoefte aan erkenning komt in de interviews vooral naar voren wanneer het gaat over het zoeken naar de juiste partner.

De overige elementen van de definitie van Alma en Smaling lijken ver af te staan van de ervaren zingeving onder respondenten. Een opvallende bevinding is dat Alma en Smaling zingeving beschrijven vanuit verbondenheid en de verbinding die men ervaart in relatie tot de omgeving en de wereld. In tegenstelling tot de omschreven verbondenheid vanuit de theorie, lijkt zingeving bij de respondenten eerder individualistisch van aard te zijn. In de interviews werd door de respondenten benoemd niet zozeer bezig te zijn met zingevingsvraagstukken in relatie tot de wereld, en juist de focus te leggen op individuele zelfontplooiing. Op dit punt lijkt de theorie van de empirie te verschillen en blijkt zingeving voor de respondenten en andere rol te hebben.

Mijns inziens hebben de respondenten het gevoel dat deze focus op zelfontplooiing een manier is om grip te hebben op het dertigersdilemma en de maakbaarheid van hun leven. Uit de empirische data blijkt dat respondenten zingeving bijna als een luxe beschouwen, en

eerder een noodzaak voelen om zich te richten op individuele zelfontplooiing. Concluderend kan worden gesteld dat de respondenten, voor zover mogelijk, zelf grip proberen te houden over de dertigersdilemma's. De zorgethische lens toont echter aan dat er allerlei systemische factoren, zoals maatschappelijke structuren en genderongelijkheid, een significante invloed hebben op de dertigersdilemma's waar vrijgezelle vrouwen met een kinderwens mee worden geconfronteerd. Er lijkt hier een discrepantie te ontstaan waarin er enerzijds door de respondenten focus lijkt te liggen op individuele zelfontplooiing en de behoefte het zelf op te lossen, terwijl anderzijds gesteld kan worden dat het dertigersdilemma een collectief maatschappelijk probleem is.

5.3 Omdenken

Zoals hierboven beschreven, zijn er overeenkomsten en verschillen te vinden tussen de empirische data en de theorie. Het zorgethische *critical insight* 'zingeving' lijkt goed aan te sluiten bij de theorie rondom het dertigersdilemma zoals beschreven door Wijnants, maar sluit minder goed aan bij de empirische resultaten van dit onderzoek. Hoewel de respondenten zich herkennen in de verschillende dertigersdilemma's, ligt de nadruk niet zozeer op zingeving en de verbinding met de wereld. Uit de interviews kwam vooral naar voren dat respondenten het belangrijk vinden om zichzelf te ontwikkelen en de focus te leggen op zelfzorg. Dit staat tegenover de humanistische definitie van zingeving, waar juist de focus ligt op de verbondenheid die je ervaart met de wereld. Dit onderzoek maakt duidelijk dat de respondenten vanuit individuele zelfontplooiing grip lijken te willen krijgen op de dertigersdilemma's en het kindervraagstuk.

Hier kan de vraag gesteld worden of de respondenten door deze individualistische invulling van zingeving onbewust neoliberale opvattingen in stand houden. Tronto (2017) bespreekt in haar artikel 'There is an alternative: Homines curans and the limits of neoliberalism' de impact van het neoliberalisme op de samenleving. Tronto laat zien hoe het neoliberalisme een verschuiving veroorzaakt waarin collectiviteit en verbondenheid vervangen worden door individuele verantwoordelijkheid. In een liberaal kader wordt de nadruk gelegd op het individu en gaat dit vaak ten koste van verbondenheid. Het neoliberale gedachtegoed creëert het idee dat we in een 'maakbare samenleving' leven (2017, pp 30). Uit de interviews kwam dit ook naar voren en beschrijven de respondenten het gevoel te hebben in een soort maakbare wereld te leven waarin alles mogelijk en haalbaar lijkt te zijn. Echter is dit een paradox: enerzijds spreken de respondenten over de toegenomen keuzemogelijkheden en de maakbaarheid van hun leven, anderzijds geven de respondenten aan juist klem te zitten in de hoeveelheid keuzemogelijkheden en de daardoor ontstane druk. De hoeveelheid keuzemogelijkheden en het idee van een maakbare wereld suggereert dat het 'dertigersdilemma' om een probleem gaat waar een keuze gemaakt kan worden. Maar gaat het hier wel om een keuze? Mijns inziens ligt de kern van deze dilemma's in bredere systemen, zoals genderongelijkheid, maatschappelijke structuren en neoliberale idealen. Zoals Bueskens in haar artikel concludeerde is een herstructurering van de samenleving nodig om de druk bij vrouwen weg te nemen en dertigersdilemma's te doen afnemen.

Het zorgethische *critical insight* ‘positionaliteit’ biedt een waardevol kader dat nuttig bij het interpreteren van de empirische resultaten. Binnen de context van gender en stigmatisering toont het *critical insight* aan dat de respondenten wel degelijk te maken hebben met gendergerelateerde machtsverhoudingen en sociaal geconstrueerde stigma’s. Het is dan ook opvallend dat slechts één van de respondenten aangeeft deze genderverschillen vanuit een positieve invalshoek te ervaren. Deze respondent gaf dan ook aan vrijheid en kracht te ervaren omdat zij als vrouw zelf kan bepalen wanneer zij kinderen wil. Hoewel solomoederschap wel een besproken thema in de interviews is geweest, is het belangrijk om in eventueel vervolgonderzoek stil te staan bij de ervaren genderverschillen binnen de context van het ouderschap.

Tot slot is tijdens de interviews duidelijk geworden dat het ‘dertigersdilemma’ een inspirerend en verbindend onderwerp is om over in gesprek te gaan. Zowel tijdens de interviews als in de gesprekken die na afloop werden gevoerd, werd door de respondenten benoemd de interviews als prettig en helpend te ervaren. Deze ervaring van verbondenheid, die ik ook persoonlijk herkende, benadrukt het belang van het bespreken van een onderwerp waar het soms moeilijk is om lotgenoten in te vinden. In overeenstemming met deze ervaringen toont het onderzoek van Stenstrom en Pargman (2021) naar online communities ook het belang van het delen van ervaringen rondom kinderloosheid zien. Dit onderzoek laat zien dat vrouwen in deze communities minder uitsluiting ervaren en steun bij elkaar vinden. De zorgethiek sluit hierop aan en benadrukt eveneens het belang van relaties en verbondenheid. Zorgethici zoals Held (2009) en Tronto (1993) benadrukken het belang van relationaliteit, door Tronto gedefinieerd als het erkennen van afhankelijkheid en de verbondenheid tussen mensen. Held (2009) beschrijft eveneens het belang van relaties en integreert hierin, net als Tronto, feministische ideeën. In haar boek *The Ethics of Care* benadrukt ze het belang van de relaties en ervaringen van vrouwen (2009, p 34). De empirische resultaten van dit onderzoek ondersteunen het belang van het delen van de ervaringen van vrijgezelle vrouwen. Hierop aansluitend wordt zingeving tevens beschreven vanuit verbondenheid en relationaliteit. Daarom is het aanbevelenswaardig om communities te creëren waar ruimte is voor vrijgezelle vrouwen rondom de 30 om ervaringen te bespreken met betrekking tot het hebben van een kindwens.

Hoofdstuk 6 – Conclusie

In dit onderzoek stond de volgende hoofdvraag centraal: ‘Hoe ervaren vrijgezelle vrouwen rond de 30 ‘zingeving’ en ‘positionaliteit’ met betrekking tot een kinderwens, in relatie tot de maatschappelijke druk, en welke inzichten levert dit op met betrekking tot vrijgezelle vrouwen met een kinderwens?’ Door het beantwoorden van deze hoofdvraag probeer ik een bijdrage te leveren aan de doelstelling van dit onderzoek om meer inzicht te krijgen in de ervaring van vrijgezelle vrouwen rond de 30 met betrekking tot het hebben van een kinderwens. Het empirische onderzoek heeft inzicht gegeven in de ervaringen van vrijgezelle vrouwen met een kinderwens en hoe zij omgaan met de maatschappelijke druk. Het inzicht in deze ervaringen is verbonden met het theoretisch kader, waar specifiek de focus lag op de *critical insights* ‘positionaliteit’ en ‘zingeving’, waarmee uiteindelijk antwoord wordt gegeven op de hoofdvraag en een conclusie wordt geformuleerd.

6.1 Conclusie

Uit het onderzoek blijkt dat de individuele ervaringen rondom ‘zingeving’ en ‘positionaliteit’ van vrijgezelle vrouwen met een kinderwens rond de 30, wel degelijk verweven zijn met maatschappelijke druk. Zaken als genderongelijkheid en sociaal geconstrueerde stigma’s versterken het gevoel van maatschappelijke druk, wat bijdraagt aan dilemma’s rondom het kindervraagstuk. De ervaren dilemma’s hebben invloed op de invulling van zingeving. De ervaringen zijn diep verbonden met sociaal-geconstrueerde stigma’s, genderongelijkheid en maatschappelijke structuren. Door gebruik te maken van de *zorgethische critical insights* ‘positionaliteit’ en ‘zingeving’ en deze te verbinden met de empirie, wordt dit inzichtelijk.

Het *zorgethische critical insight* ‘positionaliteit’, in de context van gender-gerelateerde machtsverhoudingen en sociaal geconstrueerde stigma’s, is een waardevol kader gebleken voor het interpreteren van de interviews en de invloed van maatschappelijke structuren en historische contexten. De respondenten ervaren verschillende vormen van druk: externe druk vanuit de samenleving en familie, en interne druk waarbij de respondenten een bepaalde verwachting bij zichzelf opleggen. De maatschappelijke druk speelt ook een aanzienlijke rol in de ervaringen van de respondenten. Deze druk komt voort uit maatschappelijke structuren zoals ongelijke zorgverdeling, ontwikkelingen op sociaal-maatschappelijk gebied en toegenomen keuzevrijheid. Daarnaast is deze druk geworteld in historische contexten en de invloed van media. Deze verschillende vormen van druk zijn verbonden met traditionele verwachtingen waarin vrouwen primair verantwoordelijk worden gehouden voor de zorgtaken en het huishouden. Gender-gerelateerde machtsverhoudingen en sociaal geconstrueerde stigma’s dragen bij aan de complexiteit rondom de dertigersdilemma’s en het kindervraagstuk bij vrijgezelle vrouwen rond de 30 die graag moeder zouden zijn.

‘Zingeving’ sloot als *zorgethisch critical insight* goed aan bij de door Wijnants beschreven dertigersdilemma’s die gaan over zingevingsvraagstukken. Echter, vanuit de empirische data kwam eerder een behoefte aan zelfontwikkeling naar voren, hetgeen niet aansluit bij de humanistische definitie van zingeving waar verbondenheid centraal staat. Deze

individualistische invulling van zingeving lijkt een manier om grip te krijgen op de dertigersdilemma's en de maakbaarheid van het leven. De zorgethische lens benadrukt echter dat maatschappelijke structuren en historische contexten, zoals de scheiding tussen de private en publieke sfeer, het *new sexual contract* en het neoliberale gedachtengoed van een 'maakbare samenleving', invloed hebben op deze dilemma's. Hoewel deze individuele invulling van zingeving kan helpen om persoonlijk welzijn te bevorderen, kan het ook leiden tot het gevoel waarin alles zelf opgelost moet worden. De positieve ervaringen van verbondenheid, en het aanvullende zorgethische perspectief rondom relationaliteit en verbondenheid, laten zien dat vrijgezelle vrouwen met een kinderwens baat kunnen hebben bij het delen van ervaringen en het ervaren van verbondenheid.

Concluderend leveren de inzichten op dat vrijgezelle vrouwen rond de 30 met een kinderwens geconfronteerd worden met gender-gerelateerde en maatschappelijke uitdagingen. Deze uitdagingen versterken de twijfels die vrouwen hebben wanneer het aankomt op het kindervraagstuk en beïnvloeden hun invulling van zingeving. Door de zorgethische inzichten te verbinden met de empirische bevindingen wordt duidelijk dat maatschappelijke structuren, gender-gerelateerde machtsverhoudingen en historische contexten invloed hebben op de dertigersdilemma's en zingevingsvraagstukken van vrijgezelle vrouwen rond de 30. Deze dialectische verbinding laat zien dat de humanistische definitie van zingeving verbondenheid centraal stelt, terwijl de empirische gegevens aantonen dat de respondenten zingeving voornamelijk individualistisch benaderen. Deze individualistische invulling van zingeving kan worden geïnterpreteerd als een internalisering van neoliberale opvattingen, waarbij de maakbaarheid van het leven en de eigen verantwoordelijkheid wordt benadrukt. Echter tonen de empirische resultaten aan dat het delen van ervaringen helpend kan zijn. Het zorgethische perspectief benadrukt de noodzaak om maatschappelijke structuren en historische contexten te adresseren en de waarde van verbondenheid en relationaliteit te erkennen.

6.2 Beperkingen

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen. Een eerste beperking van dit onderzoek is dat Wijnants (2020) in haar onderzoek naar het dertigersdilemma uitsluitend hoogopgeleide respondenten heeft geïnterviewd. Wijnants stelt dat hoogopgeleiden vaker willen filosoferen en reflecteren op hun identiteit en ambities. Daarnaast beschrijft Wijnants dat hoogopgeleiden meer mogelijkheden hebben wanneer het aankomt op banen, en daarmee meer last van keuze stress hebben. Deze redenering sluit echter respondenten met lagere opleidingsniveaus uit, waardoor belangrijke perspectieven gemist worden. Tegelijkertijd belemmert deze aanname inclusiviteit en gelijkheid binnen het onderzoek. Op mijn oproep om mee te doen aan mijn onderzoek hebben enkel hoogopgeleide vrouwen gereageerd. Dit komt waarschijnlijk door de wervingsmethode waar voornamelijk vrouwen uit mijn eigen 'bubbel' zich bevinden. Waarschijnlijk zijn dit vrouwen die ik ken vanuit mijn werk of studie, en zijn die veelal ook hoogopgeleid. Hierdoor ontbeert dit onderzoek de mogelijkheid om een breder scala aan ervaringen en inzichten te verkrijgen. Aangezien het maatschappelijk karakter van het

onderzochte probleem, is het mijns inziens nuttig om een meer diverse groep respondenten deel te laten nemen aan dit onderzoek.

Een tweede beperking betreft de beperkte tijd beschikbaar om dit onderzoek uit te voeren. Aangezien er slechts beperkt tijd beschikbaar is voor de uitvoering van dit onderzoek heb ik enkel vijf respondenten kunnen interviewen. Bovendien hebben er geen *member checks* plaatsgevonden, waardoor respondenten geen feedback konden geven op hun verhalen en mijn interpretatie ervan.

Ten slotte kan ik niet uitsluiten dat mijn eigen ervaringen als vrijgezelle vrouw rond de 30 met een kinderwens invloed hebben gehad op de resultaten van het onderzoek. Het is mogelijk dat ik bepaalde thema's meer heb benadrukt dan andere, en dat mijn persoonlijke perspectief invloed heeft gehad op de interpretatie van de thema's. Aangezien het onderzoek enkel door mij is uitgevoerd, zijn alleen mijn perspectief en interpretatie opgenomen in de empirische resultaten. De validiteit van het onderzoek zou sterker zijn geweest als meerdere onderzoekers hadden meegewerkt aan dit onderzoek.

6.3 Aanbevelingen

De inzichten uit dit onderzoek laten zien dat vrijgezelle vrouwen rond de 30 met een kinderwens worden geconfronteerd met maatschappelijke druk en genderongelijkheid. Het erkennen en bespreekbaar maken van deze ervaren druk en genderongelijkheid kan bijdragen aan het bevorderen van een meer gelijkwaardige samenleving. Daarnaast bleek tevens uit de interviews dat het bespreken van de ervaringen met betrekking tot het hebben van een kinderwens en de bijbehorende dertigersdilemma's een verbindende factor heeft. Zorgethische inzichten benadrukken eveneens het belang van verbondenheid, zoals beschreven door Tronto (1993) en Held (2009). Het is dan ook een aanbeveling om communities te creëren waar het delen van ervaringen en verbondenheid centraal staat. Bovendien benadrukt dit onderzoek de noodzaak van bredere maatschappelijke ondersteuning voor 'dertigersdilemma's' bij vrijgezelle vrouwen met een kinderwens.

Een tweede aanbeveling is vervolgonderzoek dat zich richt op de invloed van deze traditionele verwachtingen op de ervaren genderverschillen, in de context van het ouderschap. Uit de interviews kwam naar voren dat slechts één respondenten het vrouw-zijn en de mogelijkheid tot moederschap als een kracht ervaart. Naar mijn mening is het van belang om in vervolgonderzoek deze discrepantie te onderzoeken binnen de context van traditionele verwachtingen.

Ten slotte acht ik het van belang om onderzoek te verrichten naar het dertigersdilemma bij mannen met een kinderwens, om zo ook dit perspectief binnen de context van maatschappelijke druk te belichten.

Literatuurlijst

- Alma, H. A., & Smaling, A. (2010). *Waarvoor je leeft: Studies naar humanistische bronnen van zin*. SWP.
- Archetti, C. (2020). *Childlessness in the Age of Communication: Deconstructing Silence*. Routledge.
- Bowen, G. (2006). *Grounded Theory and Sensitizing Concepts*. International Journal of Qualitative Methods.
- Bueskens, P. (2019). Deregulated Patriarchy and the New Sexual Contract: One Step Forwards and Two Steps Back. *Deleted Journal*, 10.
<https://jarm.journals.yorku.ca/index.php/jarm/article/download/40554/36725>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020). *Kinderen krijgen*. Geraadpleegd op 20 februari 2020, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/levensloop/kinderen-krijgen>
- Chauhan, D., Jackson, E., & Harper, J. (2021). Childless by circumstance – Using an online survey to explore the experiences of childless women who had wanted children. *Reproductive Biomedicine & Society Online*, 12, 44–55. <https://doi.org/10.1016/j.rbms.2020.09.006>
- Chwastek, A., & Mynarska, M. (2024). Navigating work and motherhood: exploring the link between career orientation and childbearing motivations in emerging adulthood. *Journal Of Reproductive And Infant Psychology*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/02646838.2024.2316317>
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. SAGE.
- Debusschere, B. (2015, 9 mei). Moeders zonder kinderen. *De Morgen*. Geraadpleegd op 24 februari 2024, van <https://www.demorgen.be/nieuws/moeders-zonder-kinderen~bd8ac2ac/>
- Douglas, S. J., & Michaels, M. W. (2004). *The Mommy Myth: The Idealization of Motherhood and How It Has Undermined All Women*. Free press.
- Frizzell, N. (2022). *The panic years: Dates, Doubts, and the Mother of All Decisions*. Penguin.
- Held, V. (2006). *The Ethics of Care: Personal, Political and Global*. Oxford University Press on Demand.
- Jong, de E. (2023, 7 mei). *Opinie: Vraag het de vrouw met een kinderwens en zij zou liever vader worden*. De Telegraaf. Geraadpleegd op 24 februari 2024, van <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-vraag-het-de-vrouw-met-een-kinderwens-en-zij-zou-liever-vader-worden~b8e7f123/?referrer=https://www.google.com/>

- Lans, van der J. (2006). *Religie ervaren*. KSGV.
- Leget, C. (2013). *Zorg om betekenis. Over de relatie tussen zorgethiek en spirituele zorg, in het bijzonder in de palliatieve zorg*. <https://doi.org/10.36254/978-90-8850-448-8>
- Leget, C.J.W., van Nistelrooij, I., & Visse, M. (2017). Beyond demarcation: Care ethics as an interdisciplinary field of inquiry. *Nursing Ethics*, 26 (1), 19. <https://doi.org/10.1177/0969733017707008>
- Meide van der, H. (2015). Het onthullen van ervaringen: Fenomenologie als kwalitatieve onderzoeksbenadering: Deel I van een tweeluik. KWALON: Tijdschrift voor Kwalitatief Onderzoek in Nederland, 20(1), 21-28. https://www.tijdschriftkwalon.nl/inhoud/tijdschrift_artikel/KW-20-1-21/Het-onthullen-van-ervaringen
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. SAGE.
- Ruddick, S. (1995). *Maternal thinking: Toward a Politics of Peace*. Beacon Press.
- Sent, E. & Staveren, van I. (2020). De keukentafel en de keukendeur – klassenverschillen in de verdeling van huishoudelijke arbeid. *Tijdschrift voor Genderstudies*. 143-161. <https://doi.org/10.5117/TVGN2020.2.004.SENT>
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2010). Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research. *QMIP Bulletin*, 1(10), 44–46. <https://doi.org/10.53841/bpsqmip.2010.1.10.44>
- Stenström, K., & Pargman, T. C. (2021). Existential vulnerability and transition: Struggling with involuntary childlessness on Instagram. *Nordicom Review/NORDICOM Review*, 42(s4), 168–184. <https://doi.org/10.2478/nor-2021-0048>
- Tronto, J. C. (1993). *Moral boundaries: A Political Argument for an Ethic of Care*. Psychology Press.
- Tronto, J. (2017). There is an alternative: homines curans and the limits of neoliberalism. *International Journal Of Care And Caring*, 1(1), 27–43. <https://doi.org/10.1332/239788217x14866281687583>
- Turnbull, B., Graham, M. L., & Taket, A. R. (2016). Social Exclusion of Australian Childless Women in Their Reproductive Years. *Social Inclusion*, 4(1), 102–115. <https://doi.org/10.17645/si.v4i1.489>

- Verweij, R. (2019). Understanding childlessness: Unravelling the link with genes and socio-environment. *Rijksuniversiteit Groningen*.
https://pure.rug.nl/ws/files/74056368/Title_and_contents.pdf
- Visse, M. (2012). Openings for humanization in modern health care practices. *Academisch Proefschrift*. <https://research.vumc.nl/ws/files/255076/cover.pdf>
- Visse, M. (2014). Hermeneutisch narratief analyseren: creëren van mogelijkheden. *KWALON*, 19(3), 18–26. <https://doi.org/10.5553/kwalon/138515352014019003003>
- Vosman, F. (2018). *Overleven als levensvorm: Zorgethiek als kritiek op het ideaal van het “geslaagde leven”*. Universiteit voor Humanistiek.
- Wijnants, N. (2020). *Twintigerstwijfels & dertigersdilemma's: De belangrijkste loopbaan- en levensvragen van millennials*. Prometheus.

Bijlage 1: Interview topic lijst

Kennismakingsvragen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Kun je me kort iets over jezelf vertellen, wat doe je in het dagelijks leven? - Ken je de term 'het dertigersdilemma' en herken je jezelf hierin? 	
Topics	Bijbehorende vragen
Zingeving	<ul style="list-style-type: none"> • Wat vind je belangrijk in het leven? • Wat is je ervaring met zingeving? • Wat geeft betekenis/zingeving? • Wat betekent de wens om kinderen te hebben voor je? • Waar denk je aan bij het woord 'zingeving'? Wat is voor jou zingevend?
Leeftijd	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe voelde het voor jou toen je 30e werd/je 30e verjaardag vierde/nu je bijna 30 wordt? • Is het leven veranderd sinds je 30 bent/de 30 nadert? Kun je een voorbeeld geven? • Op welke manier heeft 30 worden invloed op hoe je over kinderen en zingeving denkt? Zo ja, waar denk je dat dat door komt?
Positionaliteit	<ul style="list-style-type: none"> • Zou je er anders in staan als je de vaderrol op je kan nemen/de man zou zijn? • Welke ervaring heb je/waar loop je tegen aan als vrijgezelle vruchtbare vrouw? Denk je extra druk te ervaren als vrouw? • Ervaar je een stigma rondom vrijgezel zijn rond je 30e? Kun je hier voorbeelden van geven?
Maatschappelijke druk	<ul style="list-style-type: none"> • Wat zijn jou ervaringen met de media en het hebben van een kindwens? • Ervaar je maatschappelijke druk en/of druk van buitenaf en kun je hier een voorbeeld van geven? • Wat zijn jou ervaringen met vrijgezel zijn en een kindwens, en de reacties van buiten af? • Heb je het gevoel dat je kan praten over je kindwens? Waarom wel niet?

Bijlage 2: Selectieve codering

Thema's (selectieve codering)	Codes (Axiale codering)
Dertigersdilemma's	<ul style="list-style-type: none"> - Leeftijd - Verwachtingen bij leeftijd - Worstelen met woning en werk - Teveel keuzemogelijkheden - Vergelijken met anderen
Het ervaren van druk	<ul style="list-style-type: none"> - Druk vanuit familie - Interne druk - Maatschappelijke druk - Tijdsdruk - Invloed van religie - Biologische klok - Na relatie breuk
Invloed van media	<ul style="list-style-type: none"> - Reclames - Minder social media - Herkenning vanuit media
Positionaliteit	<ul style="list-style-type: none"> - Genderverschillen - Veranderde tijdsgeest - Biologische klok - Solo moederschap - Reacties van buitenaf
Zingeving	<ul style="list-style-type: none"> - Religie - Focus op zelf - Acceptatie - Zingeving - Wat je zoekt in relatie - Kinderwens

Bijlage 3: Voorbeeld reflectief dagboek

15 april:

Mijn opa is vorige week overleden en komende week wil ik beginnen met de interviews. Ik vind het nogal spannend want ben er met mijn hoofd niet helemaal bij. Echter heb ik wel zin in om te starten met de interviews en is dit juist misschien een fijne afleiding. Ik heb mijn topic lijst klaar en mijn eerste interviews ingepland. Ik ben benieuwd hoe het gaat om de vragen rondom zingeving te stellen, juist nu ik een periode van rouw zit waarin ik het veel met mijn familie heb over zingeving. Zingeving is toch echt een breed begrip..

30 april:

Iets later dan gepland heb ik vandaag mijn eerste interview afgenomen. Hoewel het een goede vriendin van mij is was ik best wel zenuwachtig. Ik merkte ook dat het interview wat rommelig verliep en ik erg moest wenen aan mijn rol als interviewer. Aan de respondent merke ik ook dat ze het spannend vond. Ze gaf na afloop dan ook opgelucht aan: 'ik ben blij dat ik niet heb hoeven huilen!'. Dit raakte mij en ik realiseer me hierdoor dat het een zwaarder beladen onderwerp is dan ik van te voren dacht. Ook na afloop van het interview voelde ik mij geraakt: enerzijds omdat ik het bijzonder vind zo'n gesprek te voeren, anderzijds omdat ik zelf ook geraakt ben door de gegeven antwoorden. Ik denk dat ik een volgende keer probeer minder in de rol van een onderzoeker te gaan zitten om het gesprek wat natuurlijker te laten verlopen, omdat ik denk dat dit een onderwerp is waarbij dat prettiger werkt.

17 mei:

Vandaag heb ik mijn 3^e interview afgenomen en ik vond het erg leuk om dit te doen. Het ging ook heel natuurlijk, voelde meer als een gesprek dan een interview. Valt mij op dat ook in dit interview de druk van familie en religie sterk naar voren komt, dit had ik aanvankelijk niet verwacht en is ook niet iets wat ik bij mijzelf herken. Daarnaast komt ook in dit interview wonen en werken als zijnde een dertigersdilemma naar voren, hoewel ik hier geen gerichte vragen over heb gesteld. Dit benadrukt de veelzijdigheid van het dertigersdilemma des te meer. Ik vind het daarnaast ook interessant de alle deelnemers tot nu toe zich veelal focussen op zelf en zelfontwikkeling, en hier een soort zingeving en richting uit lijken te halen. Dit inspireerd mij, en ik vind het super krachtig van de respondenten hoe ze dit doen. Waar ik zelf nog wel eens de neiging heb om mij op allerlei andere dingen te richten is eigenlijk zelfontplooiing heel belangrijk.

29 mei:

Ik heb al mijn interviews afgenomen. Wat een bijzondere rit is dit geweest! Alle interviews waren zo uniek en bijzonder. Het raakt mij als ik de interviews terug luister aangezien alle respondenten zo open in het gesprek waren. Ik heb veel inzichten opgedaan uit de interviews en merk dat het voor mijzelf ook haast een helend proces is geweest. Ik kijk er naar uit om de resultaten uit te gaan werken. Wat ik nu zie zijn er een aantal resultaten uit voortgekomen die ik aanvankelijk niet had verwacht; zoals de druk vanuit familie en de manier waarop de respondenten zingeving invullen. Ik denk dat het belangrijk is dat ik bij het uitwerken van de resultaten hier scherp op ben en rekening houd met mijn eigen aannames en interpretatie.

Bijlage 4: Informed consent formulier

Informatie voor deelname aan wetenschappelijk onderzoek

Onderzoek naar de ervaringen van vrijgezelle vrouwen rond de 30 jaar met een kinderwens en de interactie met de maatschappelijke druk

Inleiding

Geachte student,

Met deze informatiebrief willen we u vragen of u wilt meedoen aan wetenschappelijk onderzoek. Meedoen is vrijwillig. U leest hier om wat voor onderzoek het gaat, wat het voor u betekent, en wat de voordelen en nadelen zijn. Wilt u de informatie doorlezen en beslissen of u wilt meedoen? Als u wilt meedoen, kunt u het formulier invullen dat u vindt in bijlage 1.

Stel uw vragen

U kunt uw beslissing nemen met de informatie die u in deze informatiebrief vindt. Daarnaast raden we u aan om op de website van de UvH de [veelgestelde vragen van deelnemers aan onderzoek](#) te lezen.

1. Algemene informatie

Dit onderzoek is goedgekeurd door de zogenoemde Ethische Commissie van de Universiteit voor Humanistiek. Een ethische commissie toetst of u als deelnemer juist wordt behandeld, of u de juiste informatie ontvangt en of er goed met uw gegevens wordt omgegaan. Het onderzoek wordt uitgevoerd door de Universiteit voor Humanistiek.

2. Wat is het doel van het onderzoek?

Het doel van dit onderzoek is om te onderzoeken wat vrijgezelle vrouwen rondom de 30 ervaren wanneer het gaat om een kinderwens en de eventuele dilemma's. De focus van de interviews betreft het hebben van een kinderwens en de interactie met de maatschappelijke druk. Daarnaast zal het in de interviews gaan over zingeving en betekenis. Het doel van dit onderzoek is in kaart te brengen wat vrijgezelle vrouwen met een kinderwens ervaren en waar zij tegen aanlopen. Uiteindelijk hoop ik met dit onderzoek bij te dragen aan het ontwikkelen van een visie rondom de ervaring van vrijgezelle vrouwen met een kinderwens.

3. Hoe verloopt het onderzoek?

U wordt benaderd door Irene Wijma de onderzoeker om deel te nemen aan het onderzoek door middel van een interview. U kunt zelf aangeven waar u wenst dat het interview wordt afgenomen.

4. Welke afspraken maken we met u?

We willen graag dat het onderzoek goed verloopt. Daarom maken we de volgende afspraken met u :

- U komt eenmalig naar de afspraak waar het interview wordt afgenomen.
- U neemt contact op met de onderzoeker in deze situaties:
 - U wilt niet meer meedoen met het onderzoek.
 - Uw telefoonnummer, adres of e-mailadres verandert.

5. Wanneer stopt het onderzoek?

- a. U wilt zelf stoppen met het onderzoek. Dat mag op ieder moment. Meld dit dan meteen bij de onderzoeker. U hoeft er niet bij te vertellen waarom u stopt.
- b. Het onderzoek stopt om andere redenen
- c. Het onderzoek is afgerond

Wat gebeurt er als u stopt met het onderzoek?

De onderzoekers gebruiken de gegevens die tot het moment van stoppen zijn verzameld.

6. Wat doen we met uw gegevens?

Doet u mee met het onderzoek? Dan geeft u ook toestemming om uw gegevens te verzamelen, gebruiken en bewaren.

Welke gegevens vragen we aan u?

Voor het interview hebben we alleen uw leeftijd nodig. Daarnaast zal het in het interview gaan om uw ervaringen.

Waarom verzamelen, gebruiken en bewaren we uw gegevens

We verzamelen, gebruiken en bewaren uw gegevens om de vragen van dit onderzoek te kunnen beantwoorden. En om de resultaten te kunnen publiceren.

Hoe beschermen we uw privacy?

Om uw privacy te beschermen geven wij uw naam een code. Als we uw gegevens verwerken, gebruiken we steeds alleen die code. Ook in rapporten en publicaties over het onderzoek kan niemand terughalen dat het over u ging. Namenlijsten worden tijdens het onderzoek op een beveiligde locatie bewaard.

Wie kunnen uw gegevens zien?

Sommige personen kunnen wel uw naam en andere persoonlijke gegevens zonder code inzien. Dit zijn mensen die contact met u moeten opnemen en het onderzoek moeten uitvoeren. Dit betreft in ieder geval de projectleider:

Irene Wijma

Irene_wijma@yahoo.com

0639811222

Hoelang bewaren we uw persoonsgegevens?

We bewaren uw contactgegevens gedurende de uitvoering en publicatie van het onderzoek. Daarna wordt deze vernietigd, tenzij u expliciet toestemming heeft gegeven om bijvoorbeeld uw naam openbaar te maken. Na vernietiging van de contactgegevens kan niet meer achterhaald worden welke onderzoeksgegevens bij welke deelnemer hoorde. Om aan te kunnen tonen dat er daadwerkelijk personen aan het onderzoek hebben deelgenomen worden toestemmingsformulieren digitaal bewaard op een veilige locatie gedurende **maximaal 10** jaar. Deze zijn enkel voor de onderzoeker toegankelijk.

Hergebruik van onderzoeksgegevens

Onderzoeksgegevens zijn niet herleidbaar naar uw persoon en kunnen worden gedeeld met andere onderzoekers voor vervolgonderzoek, dan wel onderzoek in hetzelfde werkveld of voor onderwijsdoeleinden.

Wilt u meer weten over uw privacy?

- Wilt u meer weten over uw rechten bij de verwerking van persoonsgegevens? Lees dan de [Privacy Verklaring voor onderzoek](#) van de UvH.
- Heeft u vragen over uw rechten? Of heeft u een klacht over de verwerking van uw persoonsgegevens? Neem dan contact op met degene die verantwoordelijk is voor de verwerking van uw persoonsgegevens. Voor uw onderzoek is dat:

Irene Wijma

Waar vindt u meer informatie over het onderzoek?

Die kunt uw opvragen bij Irene Wijma

7. Heeft u vragen?

Vragen over het onderzoek kunt u stellen aan Irene Wijma

8. Hoe geeft u toestemming voor het onderzoek?

U vertelt de onderzoeker of u de informatie begrijpt en of u wel of niet wilt meedoen. Wilt u meedoen? Dan vult u het toestemmingsformulier in dat u bij deze informatiebrief vindt. U en de onderzoeker krijgen allebei een getekende versie van deze toestemmingsverklaring.

9. Bijlagen bij deze informatie

- A. Contactgegevens
- B. Toestemmingsformulier

Bijlage 1: Toestemmingsformulier deelnemer

Titel van het onderzoek: <titel van het onderzoek>

Leest u a.u.b. de tekst en vink vervolgens elk hokje aan!

Voor de deelnemer:

- Ik heb de informatiebrief gelezen. Ook kon ik vragen stellen. Mijn vragen zijn goed genoeg beantwoord. Ik had genoeg tijd om te beslissen of ik meedoe.
- Ik weet dat meedoen vrijwillig is. Ook weet ik dat ik op ieder moment kan beslissen om toch niet mee te doen met het onderzoek. Of om ermee te stoppen. Ik hoef dan niet te zeggen waarom ik wil stoppen.
- Ik geef de onderzoekers toestemming om mijn gegevens te verzamelen en te gebruiken. De onderzoekers doen dit alleen om de onderzoeksvraag van dit onderzoek te beantwoorden.
- Ik begrijp dat de verzamelde onderzoeksgegevens worden hergebruikt voor vervolgonderzoek dan wel onderzoek in hetzelfde werkveld of onderwijs. Deze gegevens zijn niet herleidbaar naar mij.
- Ik weet dat voor de uitvoering van het onderzoek sommige mensen al mijn gegevens kunnen inzien. Die mensen staan in deze informatiebrief. Ik geef deze mensen toestemming om mijn gegevens in te zien voor deze controle.
- Ik wil meedoen aan dit onderzoek.

Mijn naam is (deelnemer):

Handtekening:

Datum : __ / __ / __

-

Voor de onderzoeker

Ik verklaar dat ik deze deelnemer volledig heb geïnformeerd over het genoemde onderzoek. Als er tijdens het onderzoek informatie bekend wordt die de toestemming van de deelnemer zou kunnen beïnvloeden, dan breng ik hem/haar daarvan tijdig op de hoogte.

Naam onderzoeker (of diens vertegenwoordiger):

Handtekening:

Datum: __ / __ / __

-